

[3610] – 101

M.S.W. (Semester – I) Examination, 2009
SOCIAL WORK
G.1 : Social Work Profession (2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*N.B. : 1) Attempt **all** questions.
2) Figures in **bracket** indicate marks.*

1. Answer **any one** of the following in **500** words : **(20)**
 - 1) Describe the objectives and functions of social work.
 - 2) Take a historical review of development of social work in India.
2. Answer **any one** of the following in **500** words : **(20)**
 - 1) Describe the remedial and therapeutic approaches of social work practice in India.
 - 2) Describe the generic principles of social work.
3. Answer **any two** of the following in **250** words **each** : **(20)**
 - 1) Discuss the scope of urban and rural community development as a field of social work.
 - 2) Bringout the importance of code of professional ethics.
 - 3) Criminology and social work.
 - 4) Mahatma Gandhi and social work in India.
4. Answer **any four** of the following in **100** words **each** : **(20)**
 - 1) Concept of social service.
 - 2) Concept of social change.
 - 3) Movements for project affected persons.
 - 4) Dr. Babasaheb Ambedkar's thought and social work.
 - 5) Concept of social exclusion.
 - 6) Social activism.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

१. खालीलपैकी कोणतेही **एक** प्रश्नांचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)
- १) समाजकार्याचे उद्दिष्ट व कार्यावर सविस्तर चर्चा करा.
- २) भारतात समाज कार्याचे विकासाचा ऐतिहासिक आढावा घ्या.
२. खालीलपैकी कोणतेही **एक** प्रश्नांचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)
- १) भारतात समाजकार्यासाठी वापरल्या जाणारी उपायात्मक आणि उपचारात्मक मार्गांवर सखोल चर्चा, करा.
- २) सामाजिक कार्यातील सर्वसाधारण तत्वाची सविस्तर चर्चा, करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांचे २५० शब्दात उत्तरे लिहा : (२०)
- १) 'नागरी व ग्रामीण सामुदायिक विकास' या सामाजिक कार्य क्षेत्राची व्याप्ती स्पष्ट करा.
- २) व्यावसायिक आचार संहिताचे महत्त्वावर प्रकाश टाका.
- ३) गुणहागारीशास्त्र आणि समाज कार्य.
- ४) महात्मा गांधी आणि भारतातील समाज कार्य.
४. खालीलपैकी कोणत्याही **चार** प्रश्नांचे उत्तर प्रत्येकी १०० शब्दात लिहा. (२०)
- १) 'समाजसेवा' संकल्पना.
- २) सामाजिक परिवर्तनाची संकल्पना.
- ३) प्रकल्पग्रस्त लोकांसाठी चळवळ.
- ४) डा. बाबासाहेब अंबेडकरांचे विचार आणि समाज कार्य.
- ५) सामाजिक बहिष्कृतीची संकल्पना.
- ६) सामाजिक कृतिशिलता.

[3610] – 102

M.S.W. (Semester – I) Examination, 2009
SOCIAL WORK (2008 Pattern)
G-2 : Methods of Professional Social Work – I
(Work with Individuals and Families) (Social Case Work)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*N.B. : i) All questions are **compulsory**.
ii) Figures in the **bracket** indicate **marks**.*

1. Answer **any one** of the following in **500** words. (20)
 - 1) List the principles of social case work and critically examine the principle of individualization and client's self-determination.
 - 2) Explain the study, assessment, diagnosis and intervention as essential features of case work.
2. Answer **any one** of the following in **500** words. (20)
 - 1) Explain the 10-important techniques of case work with example.
 - 2) Discuss the different skills of social case worker which you have used while working in the field.
3. Answer **any two** of the following in **250** words **each**. (20)
 - 1) Critically examine the scope and limitations for case work in the secondary set ups.
 - 2) Explain the home visit as a tool and technique.
 - 3) Explain the different components of case work.
 - 4) Discuss the importance of intake sheet and its content.
4. Answer **any four** in short. (20)
 - 1) Write note on Perlman model of problem solving.
 - 2) Write note on Intake interview.
 - 3) Note on recording as a tool of learning.
 - 4) Importance of principle of confidentiality with its limitation.
 - 5) Write note on client-worker relationship.
 - 6) Explain the differences between social case work and counselling.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक.

२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

३) मूळ इंग्रजी प्रश्न ग्राह्य धरावेत.

१. कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)
 - १) व्यक्ति सहाय्य कार्याची विविध तत्वे नमूद करून, “वैयक्तिकीकरण” व “आशीलाच्या निर्णय स्वातंत्र्य” तत्वाचे टीकात्मक परीक्षण करा.
 - २) व्यक्ति सहाय्य कार्याची ‘अभ्यास, आढावा, निदान व मध्यस्थी’ हि मूलभूत वैशिष्टे आहेत-स्पष्ट करा.
२. कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा. (२०)
 - १) व्यक्ति सहाय्य कार्याची कोणतीही १० महत्वाची तंत्रे उदाहरणसहीत स्पष्ट करा.
 - २) आपण क्षेत्रकार्यात उपयोगात आणलेली व्यक्ति सहाय्य कार्यकर्त्यांच्या विविध कौशल्यांची चर्चा करा.
३. कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी २५० शब्दात उत्तरे लिहा. (२०)
 - १) दुय्यम क्षेत्रांमध्ये व्यक्ति सहाय्य कार्याची व्याप्ती व मर्यादांचे टीकात्मक परीक्षण करा.
 - २) “गृहभेट एक साधन व तंत्र” स्पष्ट करा.
 - ३) व्यक्ति सहाय्य कार्याचे विविध घटक स्पष्ट करा.
 - ४) प्रवेशारंभ (intake) चे महत्व स्पष्टकरून त्या अंतर्गत येणाऱ्या मुध्यांवर चर्चा करा.
४. कोणत्याही चार प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (२०)
 - १) “पर्लमन मॉडेल – समस्यानिराकरण” टिप लिहा.
 - २) “इनटेक मुलाखत” वर टिप लिहा.
 - ३) अहवाल लिखाण हे शिकण्याचे साधन –टिप लिहा.
 - ४) गोपनीयतेच्या तत्वाचे महत्व व मर्यादा नमूद करा.
 - ५) “अशिलाचे व कार्यकर्त्यांचे संबंध” टिप लिहा.
 - ६) सामाजिक व्यक्ति सहाय्य कार्य व समुपदेशन मधील फरक स्पष्ट करा.

M.S.W. (Semester – I) Examination, 2009

SOCIAL WORK

G – III : Methods of Social Work – II : Work with Groups
(Social Group Work) (2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*N.B. : i) All questions are compulsory.
ii) Figures in **bracket** indicate marks.*

1. Answer **any one** of the following in **500** words : (20)
 - i) Write an essay on, “Evaluation of Social Group Work”.
 - ii) Discuss in detail, the principles of Social Group Work”.
2. Answer **any one** of the following in **500** words : (20)
 - i) Discuss in detail, Group Work process.
 - ii) Write an essay on, “Recording in Group Work”.
3. Answer **any two** of the following in **250** words **each** : (20)
 - i) Discuss various types of groups in group work practice.
 - ii) Discuss various techniques in Group work.
 - iii) Discuss the principles of Programme planning.
 - iv) Discuss the values of Group work.
4. Write short notes on **any four** of the following in **100** words **each** : (20)
 - i) Importance of groups in human life cycle.
 - ii) Developmental groups.
 - iii) Group Dynamics.
 - iv) Skills of group work for programme planning.
 - v) Steps of group formation.
 - vi) Worker’s leadership style.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना : i) सर्व प्रश्न सोडविणे आनिवार्य आहे.
ii) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)
 - i) 'गटकार्याचे मूल्यांकन' निबंध लिहा.
 - ii) गटकार्याची तत्वे यावर सविस्तर चर्चा करा.
२. खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)
 - i) गटकार्यप्रक्रिया - सविस्तर चर्चा करा
 - ii) 'गटकार्यातील नोंदी' - निबंध लिहा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २५० शब्दात लिहा : (२०)
 - i) गटकार्यातील गटांच्या विविध प्रकारांवर चर्चा करा.
 - ii) गटकार्यातील विविध तंत्रे यावर चर्चा करा.
 - iii) कार्यक्रम नियोजनाच्या तत्वांवर चर्चा करा.
 - iv) गटकार्याची मूल्ये यावर चर्चा करा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही चार टीपा प्रत्येकी १०० शब्दात लिहा : (२०)
 - i) मानवी जीवनचक्रात गटाचे महत्व.
 - ii) विकास आधारीत गट.
 - iii) गट परिवर्तनशीलता.
 - iv) कार्यक्रम नियोजन संबंधी गटकार्यकर्त्याची कौशल्ये.
 - v) गटनिर्मितीच्या पायऱ्या.
 - vi) कार्यकर्त्याची नेतृत्व शैली.

M.S.W. (Semester – I) Examination, 2009
SOCIAL WORK
G – IV : Psychology for Social Workers
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instructions : 1) *All questions are compulsory.*
2) *Figures in bracket indicate marks.*

1. Answer **any one** of the following in **500** words. **(20)**
 - 1) Explain the influence of heredity on human behaviour.
 - 2) Define motivation and discuss the impact of motives on learning.
2. Answer **any one** of the following in **500** words. **(20)**
 - 1) Explain the meaning of propaganda and bring out the importance of propaganda in creating awareness about HIV/AIDS.
 - 2) Critically examine the use of defence mechanisms in adjustment.
3. Answer **any two** of the following in **250** words **each** : **(20)**
 - 1) Explain the causes of frustration.
 - 2) Briefly explain the importance of Adler's theory.
 - 3) Explain in brief the characteristics of early childhood.
 - 4) Discuss the need of psychological counselling for adolescents.
4. Answer **any four** short notes of the following in **100** words **each** : **(20)**
 - 1) Concept of human behaviour
 - 2) Perception
 - 3) Understanding the term conflict.
 - 4) Impact of group norms on children
 - 5) Stress
 - 6) Stages in Life-span.

मराठी रूपांतर

सूचना: १) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा. (२०)
 - १) मानवी वर्तनावर आनुवंशिकतेचा परिणाम स्पष्ट करा.
 - २) प्रेरणेची व्याख्या करून शिकण्याचा प्रक्रियेवर प्रेरकांचा प्रभाव चर्चा करा.
२. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा. (२०)
 - १) प्रसाराचा अर्थ सांगून एच.आय.व्ही/एडस या संदर्भात जाग्रती निर्माण करण्यासाठी प्रसाराचे महत्व सांगा.
 - २) समायोजनेमध्ये संरक्षण यंत्रणेच्या महत्त्वाचे टीकात्मक परीक्षण करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांचे उत्तर २५० शब्दात लिहा. (२०)
 - १) नैराश्यांची कारणे स्पष्ट करा.
 - २) 'अडलर्स' यांच्या सिद्धांताचा महत्व थोडक्यात स्पष्ट करा.
 - ३) 'पूर्व-बाल्यावस्था' वैशिष्ट्ये थोडक्यात विशद करा.
 - ४) किशोरांसाठी मानसशास्त्रीय समुपदेशनाचा गरज चर्चा करा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांचे उत्तर १०० शब्दात लिहा. (२०)
 - १) मानवी वर्तनाचा संकल्पना
 - २) 'दृष्टिकोन' या संज्ञे
 - ३) संघर्ष या संज्ञेचा अर्थ
 - ४) मुलावर गट संकेतांचा प्रभाव
 - ५) 'ताण' याचा व्याख्या
 - ६) जीवन स्थरातील विविध टप्पे.

[3610] – 105

M.S.W. (Semester – I) Examination, 2009
SOCIAL WORK
G.V : Social Sciences for Social Workers
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*N.B. : i) All questions are compulsory.
ii) Figures in **bracket** indicates marks.*

1. Answer **any one** of the following in **500** words : **(20)**
 - i) Describe the society as a system of relationships.
 - ii) Discuss in detail the issues related to social stratification.
2. Answer **any one** of the following in **500** words : **(20)**
 - i) Explain the types of social mobility and factors contributing to social mobility.
 - ii) Examine the role of social change agents.
3. Answer **any two** of the following in **250** words each : **(20)**
 - i) Distinguish between capitalism and socialism.
 - ii) Explain the factors responsible for social disorganisation.
 - iii) Explain the implications of new economic policy on unorganised sector.
 - iv) Critically examine the concept of 'Welfare State'.
4. Write short notes on **any four** of the following : **(20)**
 - i) Marital conflict
 - ii) Child abuse
 - iii) Ageing
 - iv) Max Weber's sociological contribution
 - v) Cultural lag
 - vi) Communalism.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना: १) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)
 - १) समाज एक सामाजिक संबंधाची व्यवस्था म्हणून वर्णन करा.
 - २) सामाजिक स्तरीकरणाच्या संबंधित प्रश्नांची सविस्तर चर्चा करा.
२. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)
 - १) सामाजिक गतिशीलतेचे प्रकार सांगून सामाजिक गतिशीलते साठी पूरक घटक सांगा.
 - २) समाज परिवर्तन घटकांच्या भूमिकांचे परीक्षण करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २५० शब्दात लिहा : (२०)
 - १) भांडवलवाद आणि समाजवाद यातील फरक सांगा.
 - २) सामाजिक विघटनास जबाबदार असलेले घटक स्पष्ट करा.
 - ३) असंघटित क्षेमावर नवीन आर्थिक धोरणाचे होणारे परिणाम स्पष्ट करा.
 - ४) 'कल्याणकारी राज्याच्या' संकल्पनेचे टीकात्मक परीक्षण करा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही चार वर संक्षिप्त टिपा लिहा : (२०)
 - १) वैवाहिक संघर्ष
 - २) बाल शोषण
 - ३) वयोवृद्धत्व
 - ४) मॅक्स वेबर चे समाजशास्त्रीय योगदान
 - ५) सांस्कृतिक अंतर
 - ६) जमातवाद.

[3610] – 12

M.S.W. Term End Examination, 2009
SOCIAL WORK

G – XII : Social Legislation and The Legal Systems In India (85 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 60

Instructions : 1) Attempt *all* questions.
2) Figures in bracket *indicate* marks.

1. Answer **any seven** of the following in **20** words **each**. (14)
 - 1) Concept of Social justice.
 - 2) Meaning of legal right.
 - 3) Concept of Human Right.
 - 4) List fundamental rights.
 - 5) Jurisdiction of High Court.
 - 6) Concept of fundamental right.
 - 7) Concept of equal pay.
 - 8) Conditions for mutual divorce.
 - 9) Concept of adultery.
 - 10) Concept of 'Adultration'.
2. Answer **any two** of the following in **50** words **each** : (8)
 - 1) Philosophy underlying Human Right Commission.
 - 2) Legislation as agent of Social change.
 - 3) Conditions for adoption as per Hindu Adoption Act.
 - 4) Provisions under the Juvenile Justice Act 2000.
3. Answer **any three** of the following in **150** words **each** : (18)
 - 1) Social work intervention and social legislation.
 - 2) Shortcomings in Consumer Protection Act.
 - 3) Difficulties in implementing Child Marriage Restraint Act.
 - 4) Legal protection to the weaker section of the society.
 - 5) Problems in implementation of Medical Termination of Pregnancy Act.
4. Answer **any one** of the following in **500** words. (20)
 - 1) Describe the structure of Justice System in India.
 - 2) Critically review the provisions under the Prevention of Immoral Traffic Act.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

१. खालीलपैकी कोणतेही सात प्रश्नांचे उत्तरे २० शब्दात लिहा. (१४)
- १) सामाजिक न्याय-संकल्पना लिहा
 - २) 'कायदेशीर हक्क' -अर्थ स्पष्ट करा.
 - ३) 'मानव अधिकार' -संकल्पना लिहा.
 - ४) मूलभूत अधिकार-यादी करा.
 - ५) उच्च न्यायालयाचे अधिकार क्षेत्र.
 - ६) मूलभूत अधिकार-संकल्पना लिहा.
 - ७) समान वेतन-संकल्पना लिहा.
 - ८) 'संमत्तिने घटस्फोट' -अटी स्पष्ट करा.
 - ९) 'व्यभिचार' -संकल्पना लिहा.
 - १०) 'भेसल' -संकल्पना स्पष्ट करा.
२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्नांचे उत्तरे प्रत्येकी ५० शब्दात लिहा. (८)
- १) 'मानवअधिकार आयोग' -मूलभूत तत्वज्ञान स्पष्ट करा.
 - २) कायदे समाज परिवर्तनाचे घटक म्हणून चर्चा करा.
 - ३) हिन्दू दत्तक कायद्यातर्गत दत्तक घेण्यास अटी लिहा.
 - ४) बाल न्याय कायदा २००० अंतर्गत तरतूदी स्पष्ट करा.
३. खालीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्नांचे उत्तरे १५० शब्दात लिहा. (१८)
- १) सामाजिक कार्य हस्तक्षेप आणि सामाजिक कायदे.
 - २) उपयोगता संरक्षण कायदातील कम्तरता-चर्चा करा.
 - ३) बाल विवाह प्रतिबंध कायदा अमलबजवणीस येणाऱ्या अडचणीवर चर्चा करा.
 - ४) समाजातील दुर्बल घटकांसाठी कायद्यात्मक संरक्षण-चर्चा करा.
 - ५) गर्भपात कायदा अमलबजवणीस येणाऱ्या अडचणीवर चर्चा करा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्नांचे उत्तरे ५०० शब्दात लिहा. (२०)
- १) भारतातील न्यायीक व्यवस्थाची रचना यावर सखोल चर्चा करा.
 - २) मानवीय अनैतिक वाहतुक प्रतिबंध कायद्यातील तरतूदींचे टीकात्मक दृष्टिने प्रकाश टाका.

[3610] – 13

M.S.W. Term End Examination, 2009
SOCIAL WORK
G XIII : The Self and Professional Development
(85 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 60

***Instructions :** 1) All questions are compulsory.
2) Figures in **brackets** indicate marks.*

1. Answer any **7** out of the following in **20** words **each** : **(14)**

- 1) Self disclosure.
- 2) Conscious self.
- 3) Nonverbal communication.
- 4) Self-esteem.
- 5) Acceptance of self.
- 6) Meditation.
- 7) Emotion.
- 8) Apathy.
- 9) Blind spots in self.
- 10) Body image.

II. Answer **any two** of the following in **50** words each : **(8)**

- 1) List out steps in rapid reading.
- 2) Discuss use of mirror image in understanding emotions.
- 3) Discuss importance of appropriate tone and speed in communication.
- 4) Discuss characteristics of authentic person.

P.T.O.

III. Answer **any three** of the following in **150** words each :

(18)

- 1) Discuss the qualities required to be an effective sender in communication.
- 2) Discuss the significance of understanding self in professional social work practice.
- 3) Discuss steps in effective public speaking.
- 4) Discuss the use of creative writing in social work practice.
- 5) Discuss the concept of realself and idealself and its use in self-development.

IV. Answer **any one** of the following in **500** words :

(20)

- 1) Discuss in detail the use of rational emotive theory for understanding self.
- 2) Design a programme for change in emotional expression for self development.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. खालील प्रश्नांपैकी कोणत्याही ७ प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २० शब्दात लिहा.

(१४)

- १) स्व प्रकटीकरण.
- २) प्रकट स्व
- ३) अशाब्दिक संप्रेषण.
- ४) स्वची किंमत (एस्टीम)
- ५) स्वतःचा स्विकार.
- ६) ध्यान, चिंतन.
- ७) भावना.
- ८) औदासिन्य
- ९) स्वमधील न दिसणारे भाग.
- १०) शरीरप्रतिमा.

२. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी ५० शब्दात लिहा : (८)
- १) जलदवाचनाच्या पायऱ्या सांगा.
 - २) भावना समजण्यासाठी आरशातील प्रतिबिंब ह्या तंत्राचा उपयोग विशद करा.
 - ३) आवाजातील योग्य चढउत्तर व योग्य वेग ह्याचे संवादप्रक्रियेतील महत्त्व विशद करा.
 - ४) सच्चेपणा असणाऱ्या माणसाची वैशिष्ट्ये सांगा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दात लिहा. (१८)
- १) संवादप्रक्रियेत प्रभावी संवाददात्याला लगणाऱ्या गुणवैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
 - २) व्यावसायिक समाजकार्य कामात स्वतःला समजून घेण्याचे महत्त्व स्पष्ट करा.
 - ३) जाहिर भाषण प्रभावी कारण्यासाठी लगणाऱ्या पायऱ्या स्पष्ट करा.
 - ४) सर्जशील लिखाणाचा समाज कार्यातील उपयोग स्पष्ट करा.
 - ५) 'वास्तव स्व' व 'आदर्श स्व' ह्या संकल्पना स्पष्ट करून स्वविकासासाठी त्याचा उपयोग स्पष्ट करा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही १ प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)
- १) स्वतःला समजून घेण्यासाठी-रॅशनल इमोटिव्ह प्रारूपाचा उपयोग सविस्तर विशद करा.
 - २) स्व विकासासाठी-भावनांच्या प्रकटीकरणातील बदलाचा सविस्तर आकृतीबंध तयार करा.

[3610] – 14

M.S.W. Term End Examination, 2009
SOCIAL WORK

G – XIV : Problems of Community Health and Environmental Hygiene (85 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 60

Note : 1) All questions are compulsory.
2) Figures in brackets indicate marks.

1. Answer **any 7** questions out of **10** questions in **20** words **each**. **(14)**
 - 1) Explain the concept of social health.
 - 2) Explain the major symptoms of Leprosy.
 - 3) Explain the symptoms of Cholera.
 - 4) Give the definition of community health.
 - 5) Explain the definition of disease.
 - 6) Explain the pathogenesis phase.
 - 7) Give the classification of disease agent.
 - 8) Explain the meaning of incubation period.
 - 9) Give any two names of non-communicable diseases.
 - 10) State the components of environment.
2. Answer **any 2** questions out of **4** questions in **50** words **each**. **(8)**
 - 1) State the objectives of health for all.
 - 2) Write short note on “Personal Hygiene”.
 - 3) State the importance of health education.
 - 4) Explain the Germ theory of disease.
3. Answer **any 3** questions out of **5** questions in **150** words **each**. **(18)**
 - 1) Write a detail note on malnutrition.
 - 2) Write modes of transmission and tests of detection of HIV/AIDS.
 - 3) Describe the disease “Malaria”.
 - 4) Write Immunization schedule upto five years age.
 - 5) Explain the children’s health problems.
4. Answer **any 1** question out of **2** questions in **500** words. **(20)**
 - 1) Discuss the health problems in Urban areas.
 - 2) Explain the WHO’s definition of health and discuss the various factors affecting health.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना: १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
 २) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.
 ३) मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका ग्रह्य धरावी.

१. खालीलपैकी कोणत्याही ७ प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २० शब्दात लिहा. (१४)
 - १) सामाजिक आरोग्य याची संकल्पना विशद करा.
 - २) कुष्ठरोगाची प्रमुख लक्षणे विशद करा.
 - ३) पटकी (कॉलरा) या रोगाचे लक्षणे विशद करा.
 - ४) सामुदायीक आरोग्य याची व्याख्या करा.
 - ५) रोगाची व्याख्या विशद करा.
 - ६) रोगाचा संसर्ग झाल्यानंतरचा टप्पा विशद करा.
 - ७) रोग कारक घटकाचे वर्गीकरण करा.
 - ८) अधिशमन काळ याचा अर्थ विशद करा.
 - ९) कोणत्याही दोन असांसर्गीक आजाराचे नावे लिहा.
 - १०) पर्यावरणाचे घटक स्पष्ट करा.
२. खालीलपैकी कोणत्याही २ प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी ५० शब्दात लिहा. (८)
 - १) सर्वान साठी आरोग्य याचे उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
 - २) “वैयक्तीक स्वच्छता” यावर थोडक्यात टिपणी लिहा.
 - ३) आरोग्य शिक्षणाचे महत्व स्पष्ट करा.
 - ४) रोगाचा जिवणू सिद्धांत विशद करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही ३ प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दात लिहा. (१८)
 - १) कुपोशन यावर सविस्तर टिपणी लिहा.
 - २) एच.आय.व्ही/एडसच्या प्रसाराची पद्धत आणि रोगनिदानाच्या चाचण्या लिहा.
 - ३) “हिवताप” यारोगाचे वर्णन करा.
 - ४) पांच वर्षा पर्यंतच्या मूळानंसाठी असलेले लसीकरण वेळापत्रक लिहा.
 - ५) लहान मुलांच्या आरोग्याच्या समस्या विशद करा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे ५०० शब्दात उत्तर लिहा. (२०)
 - १) नागरी क्षेत्रातील आरोग्याच्या समस्यावर चर्चा करा.
 - २) जागतीक आरोग्य संघटनेची व्याख्या विशद करा आणि आरोग्यावर परिणाम करणाऱ्या घटकांची चर्चा करा.

[3610] – 15

M.S.W. (Term End) Examination, 2009
SOCIAL WORK
G-XV : Social Policy and Planning (85 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 60

*N.B.: 1) Attempt **all** questions.
2) Figures in **bracket** indicate marks.*

1. Answer **any seven** of the following in **20** words **each** : **(14)**

- 1) Define 'Policy'.
- 2) Concept of Social Policy.
- 3) Objectives of 'child line'.
- 4) Concept of social development.
- 5) Need for a policy document.
- 6) Concept of distributive justice.
- 7) Birth rate in India.
- 8) Concept of over-population.
- 9) Concept of Conflict Resolution.
- 10) Define 'Interest group'.

2. Answer **any two** of the following in **50** words **each** : **(8)**

- 1) Concept of Human Right.
- 2) Concept of Protective Discrimination.
- 3) Preamble of Indian Constitution.
- 4) Concept of Right to Work.

P.T.O.

3. Answer **any three** of the following in **150** words **each** : (18)

- 1) Right to free and compulsory education.
- 2) Concept of equal pay for equal work.
- 3) Right against economic exploitation.
- 4) Concept of ideals of state.
- 5) Role of social workers in Polig formulation.

4. Answer **any one** of the following in **500** words : (20)

- 1) Describe the 'Youth Policy in India'.
- 2) Write an essay – "Women Policy in India".

मराठी रूपांतर

१. खालीलपैकी कोणतेही सात प्रश्नांचे उत्तर प्रत्येकी २० शब्दात लिहा : (१४)

- १) 'धोरण' – व्याख्या करा.
- २) सामाजिक धोरण – संकल्पना स्पष्ट करा.
- ३) 'Child line' – उद्दिष्ट्ये लिहा.
- ४) 'सामाजिक विकास' – संकल्पना लिहा.
- ५) 'धोरण दस्तावेजांची गरज'.
- ६) वितरणात्मक न्याय' – संकल्पना स्पष्ट करा.
- ७) भारतात जन्म दर.
- ८) 'अति लोकसंख्या' – संकल्पना स्पष्ट करा.
- ९) संघर्ष निवारण' – संकल्पना लिहा.
- १०) 'उद्देश्य गट' – व्याख्या करा.

२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्नांचे उत्तरे ५० शब्दात लिहा : (८)

- १) मानव अधिकार – संकल्पना स्पष्ट करा.
- २) संरक्षणात्मक भेदभाव संकल्पना स्पष्ट करा.
- ३) भारतीय घटनातील उद्देश्यपत्रक (preamble).
- ४) कामाचा अधिकार (Right to work) – संकल्पना लिहा.

३. खालीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्नांचे उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दात लिहा : (१८)

- १) मोफत आणि अनिवार्य शिक्षणाचे अधिकार.
- २) समान कार्य समान वेतन (मोबदला) – संकल्पना स्पष्ट करा.
- ३) आर्थिक शोषण विरुद्ध अधिकार.
- ४) आदर्श राज्याची संकल्पना लिहा.
- ५) धोरणा निश्चिती मध्ये सामाजिक कार्य कर्त्याची भूमिका स्पष्ट करा.

४. खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्नांचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)

- १) 'भारतातील युवाधोरणाचे' वर्णन करा.
- २) निबंध लिहा – “भारतातील महिला धोरण”.

[3610] – 19

M.S.W. (Term End) Examination, 2009
SOCIAL WORK
FCW-IV : Population Studies and Family Life Education
(85 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 60

*Note : 1) All questions are **compulsory**.
2) Figures in bracket indicate **marks**.*

1. Answer **any 7** out of **10** of the following in **20** words **each** : **(14)**
 - 1) Explain the concept : AIDS.
 - 2) Name any four Governmental agencies working for population education.
 - 3) Explain : Environment Awareness.
 - 4) Define : Gender Equality.
 - 5) State : Peer pressure.
 - 6) State the role of media for imparting family life education.
 - 7) Explain the role of college youth in AIDS Awareness.
 - 8) Define marriage.
 - 9) State the method for family life education in urban area.
 - 10) State four extension methods for spreading message of AIDS control.

2. Answer **any 2** out of **4** of the following in **50** words **each** : **(8)**
 - 1) State the role of intercaste marriages in promoting social harmony.
 - 2) Explain the work of social reformers in spreading the messages of social harmony.
 - 3) State the need for premarital education for illiterate people.
 - 4) State the impact of worst living conditions put on family life.

P.T.O.

3. Answer **any 3** of the following in **150** words **each** : (18)

- 1) Explain the methods for imparting population education for school going children.
- 2) State how value education can be imparted through families.
- 3) Discuss how electronic media can helps in restricting superstitions.
- 4) State the role of house wives in family management.
- 5) Explain how family life education leads to quality of life.

4. Answer **any one** out of the following in **500** words **each**. (20)

- 1) Discuss the need for water management.
- 2) Discuss the characteristics of population in India.

मराठी रूपांतर

- सूचना :** १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 २) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.
 ३) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका ग्राह्य धरावी.

१. खालीलपैकी कोणत्याही ७ प्रश्नांची प्रत्येकी २० शब्दांत उत्तरे लिहा : (१४)

- १) एडस् संकल्पना स्पष्ट करा.
- २) लोकसंख्या शिक्षणासाठी कार्य करणाऱ्या कोणत्याही चार शासकीय संस्थांची नावे सांगा.
- ३) पर्यावरण जागृती: स्पष्ट करा.
- ४) लिंग (स्त्री-पुरुष) समानता: व्याख्या सांगा.
- ५) सवंगड्याचा दबाव: माहिती द्या.
- ६) कुटुंबजीवन शिक्षण देण्यात माध्यमांची भूमिका विशद करा.
- ७) एडस् जागृतीसाठी महाविद्यालयीन युवकांची भूमिका स्पष्ट करा.
- ८) विवाहाची व्याख्या सांगा.
- ९) नागरी भागात कुटुंबजीवन शिक्षणाच्या पद्धती विशद करा.
- १०) एडस् नियंत्रणाच्या संदेश प्रसारासाठी चार विस्तार पद्धती विशद करा.

२. खालीलपैकी कोणत्याही २ प्रश्नांची प्रत्येकी ५० शब्दांत उत्तरे लिहा. (८)
- १) सामाजिक सद्भावना वृद्धीगंत करण्यात आंतरजातीय विवाहाची भूमिका विशद करा.
 - २) सामाजिक सद्भावना संदेश प्रसार करण्यात समाज-सुधारकांची भूमिका विशद करा.
 - ३) निरक्षर लोकांसाठी विवाहपूर्व शिक्षणाची गरज विशद करा.
 - ४) रहाण्याच्या निकृष्ट पद्धतींचा कुटुंबजीवनावर कशा-प्रकारे प्रभाव पडतो हे विशद करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही ३ प्रश्नांची प्रत्येकी १५० शब्दांत उत्तरे लिहा : (१८)
- १) शालेय विद्यार्थ्यांना लोकसंख्या शिक्षण देण्याच्या पद्धती स्पष्ट करा.
 - २) कुटुंबांच्या माध्यमातून मूल्यशिक्षण कशाप्रकारे दिले जाऊ शकेल हे विशद करा.
 - ३) अंधश्रद्धांना मर्यादा घालण्यात इलेक्ट्रॉनिक माध्यमे कशाप्रकारे सहाय्य करतात ह्याची चर्चा करा.
 - ४) घरच्या व्यवस्थापनात गृहिणींची भूमिका विशद करा.
 - ५) कुटुंबजीवन शिक्षण हे उच्च जीवन स्तरासाठी कसे उघुक्त करते हे स्पष्ट करा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे ५०० शब्दांत उत्तर लिहा : (२०)
- १) पाणी व्यवस्थापनाच्या गरजेची चर्चा करा.
 - २) भारतातील लोकसंख्येच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

[3610] – 20

M.S.W. Term End Examination, 2009
SOCIAL WORK (85 Pattern)
FC.W-V : Working with Special Groups

Time : 3 Hours

Max. Marks : 60

*N.B. : 1) All questions are compulsory.
2) Figures in bracket indicate marks.*

1. Answer **any seven** of the following in **20** words **each** : **(14)**
- 1) Define A.I.D.S.
 - 2) State any five roles of child welfare committee.
 - 3) Explain the concept of domestic violence.
 - 4) Define 'Adoption'.
 - 5) State any five causes of mental retardation.
 - 6) Explain the concept of cultural deprivation.
 - 7) State any five psychological problems of orphan children.
 - 8) Define intervention.
 - 9) State any five characteristics of vulnerable group.
 - 10) State any five educational problems of poor children.
2. Answer **any two** of the following in **50** words **each** : **(8)**
- 1) State the nature and causes of delinquency.
 - 2) State the rights of physically handicapped with special reference to visually impaired.
 - 3) Discuss the social problems of criminal women.
 - 4) Explain the out reach programmes for aging people.

P.T.O.

3. Answer **any three** of the following in **150** words **each** : (18)

- 1) Discuss in detail the strategies of early detection and intervention in the problems of human trafficking.
- 2) “Criminals are not born but they are made” Comment.
- 3) Discuss the need of advocacy and out-reach programmes for criminals and their families.
- 4) Explain in detail the need and types of social support services for victims of sexually exploited victims.
- 5) Discuss in detail the need and importance of special education for mentally challenged.

4. Answer **any one** of the following in **500** words : (20)

- 1) Critically evaluate the organised and unorganised services for physically challenged.
- 2) Discuss in detail the need and importance of study of special groups for social workers.

मराठी रूपांतर

सूचना: १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणत्याही सातवर प्रत्येकी २० शब्दात उत्तरे द्या : (१४)

- १) A.I.D.S. व्याख्या द्या.
- २) बाल कल्याण समितीच्या कोणत्याही पाच भूमिका सांगा.
- ३) कौटुंबिक हिंसाचार संकल्पना स्पष्ट करा.
- ४) “दत्तक” व्याख्या द्या.
- ५) मतीमंदाची कोणतीही पाच कारणे सांगा.
- ६) “सांस्कृतिक वंचीतता” संकल्पना स्पष्ट करा.
- ७) अनाथ मुलांच्या कोणत्याही पाच मानसिक समस्या सांगा.
- ८) “तात्काळ मदत” व्याख्या द्या.
- ९) कमकुवत गटाची कोणतेही पाच वैशिष्ट्ये सांगा.
- १०) दारिद्र्यानी पीडात असलेल्या मुलांच्या कोणत्याही पाच शैक्षणिक समस्या सांगा.

२. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर प्रत्येकी ५० शब्दात उत्तरे द्या : (८)

- १) बालगुन्हेगीरीचे स्वरूप आणि कारणे विशद करा.
- २) शारीरिक अपंगत्वांच्या विशेष संदर्भ दृष्टीहीनांच्या हक्कांचे विश्लेषण करा.
- ३) गुन्हेगार स्त्रियांच्या सामाजिक समस्यावर चर्चा करा.
- ४) वृद्धत्वाकडे झुकणऱ्या लोकांसाठी त्यांच्यापर्यंत पाहेचणाऱ्या कार्यक्रमाचे स्पष्टीकरण करा.

३. खालीलपैकी कोणत्याही तीनवर प्रत्येकी १५० शब्दात उत्तरे द्या : (१८)

- १) मानवी वाहतुकीच्या समस्यांच्या लवकर शोध लावून तात्काळ मदत कार्याची रणनीतीवर विस्तृत चर्चा करा.
- २) “गुन्हेगार जन्म घेत नाही तर ते बनविले जातात” टिपणी करा.
- ३) गुन्हेगार आणि त्यांच्या कुटुंबाचे समर्थन आणि त्यांच्यापर्यंत पाहेचणाऱ्या कार्यक्रमाची गरज यापर चर्चा करा.
- ४) लैंगिक पिळवणूक बळीसाठी सामाजिक आधार सेवेची गरज आणि प्रकार यावर विस्तृत विश्लेषण करा.
- ५) मतीमंदासाठी विशेष शिक्षणाची गरज आणि महत्त्व यावर विस्तृत चर्चा करा.

४. खालीलपैकी कोणत्याही एकवर ५०० शब्दात उत्तर द्या : (२०)

- १) शारीरिक अपंगत्वासाठी संघटीत आणि असंघटीत सेवांचे टिकात्मक मूल्यमापन करा.
- २) समाज कार्यकर्त्यांना विशेष गटांच्या अभ्यासांची गरज आणि महत्त्व यावर चर्चा करा.

[3610] – 201

M.S.W. (Semester – II) Examination, 2009
SOCIAL WORK
G VI : Methods of Social Work – IV
Social Work Research and Statistics
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*Note : 1) Attempt **all** questions.
2) Figures in **bracket** indicate marks.*

1. Answer **any one** of the following in **500** words : **(20)**
 - 1) Describe the steps in the process of research.
 - 2) Describe the meaning, characteristics and goals of research.
2. Answer **any one** of the following in **500** words : **(20)**
 - 1) Write an essay on 'Scientific social research'.
 - 2) Examine the need and importance of ethical guidelines in social science research and social work research.
3. Answer **any two** of the following in **250** words **each** : **(20)**
 - 1) Discuss difference between social science research and social work research.
 - 2) Limitations of case study method – Explain.
 - 3) Explain the purpose of sampling.
 - 4) Procedures in sample selection. Explain.
4. Answer **any four** of the following in **100** words **each** : **(20)**
 - 1) Concept of Universe.
 - 2) Dissemination of research findings.
 - 3) Explain meaning and parts of data analysis.
 - 4) Assessment of intervention effects.
 - 5) Concept of Action Research.
 - 6) Report writing – its importance.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना: १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 २) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.
 ३) मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका ग्राह्य धरावी.

१. खालीलपैकी एका प्रश्नांचे उत्तर ५०० शब्दांत लिहा. (२०)
 - १) संशोधन प्रक्रियेतील पायऱ्यांचे वर्णन करा.
 - २) संशोधनाचे अर्थ वैशिष्ट्ये व ध्येय स्पष्ट करा.
२. खालीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दांत लिहा. (२०)
 - १) शास्त्रीय सामाजिक संशोधनावर निबंध लिहा.
 - २) सामाजिक संशोधन व समाजकार्य संशोधनातील नैतिक मार्गदर्शक तत्वांची गरज व महत्व यांचे परिक्षण करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २५० शब्दांत लिहा. (२०)
 - १) सामाजिक संशोधन व समाजकार्य संशोधनातील फरकावर चर्चा करा.
 - २) व्यष्टी अध्ययन पद्धतीच्या मर्यादा स्पष्ट करा.
 - ३) नमूना निवडीचे हेतू स्पष्ट करा.
 - ४) नमूना निवडीच्या पद्धती स्पष्ट करा.
४. खालीलपैकी चार प्रश्नांची प्रत्येकी १०० शब्दांत उत्तरे लिहा. (२०)
 - १) “विश्व” ची संकल्पना.
 - २) संशोधनातील माहितीचे वितरण.
 - ३) तथ्य विश्लेषणाचा अर्थ आणि भाग.
 - ४) हस्तक्षेपाच्या प्रभावाचे मूल्यांकन.
 - ५) कृती संशोधनाची संकल्पना.
 - ६) अहवाल लेखनाचे महत्व.

[3610] – 202

M.S.W. (Semester – II) Examination, 2009

SOCIAL WORK

**G-VII : Personal and Professional Development for Social Work Practices
(2008 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B. : 1) *All questions are compulsory.*
2) *Figures in **bracket** indicate **marks**.*

1. Answer **any one** of following in **500** words : **(20)**
 - 1) Explain “Jo-hari window” and discuss types of personality.
 - 2) Discuss on types of self in various views.
2. Answer **any one** of following in **500** words : **(20)**
 - 1) Explain importance of communication in social work practice.
 - 2) Define stress management and discuss its importance in life.
3. Answer **any two** of following in **250** words **each**. **(20)**
 - 1) Discuss on “Mirror reflection techniques” in detail.
 - 2) Discuss on causes and impact of ‘Burn out’.
 - 3) Explain the concept of self development and importance of goal setting.
 - 4) Explain the concept of professional self and its values.
4. Answer **any four** of following in **100** words **each** : **(20)**
 - 1) Elements of communication.
 - 2) Explain ‘Transactional Analysis’.
 - 3) Professional values.
 - 4) Blocks and distortions in communication.
 - 5) Effects of attitude and values on self.
 - 6) Attributes of Professional Personality.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्नांची उत्तरे आवश्यक.
२) कंसातील आकडे गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे ५०० शब्दात उत्तर लिहा : (२०)
 - १) “जोहरी विन्डो” स्पष्ट करून व्यक्तिमत्वाच्या प्रकारांवर चर्चा करा.
 - २) विविध दृष्टिकोनातून ‘स्व’ च्या प्रकारांवर चर्चा करा.
२. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे ५०० शब्दात उत्तर लिहा : (२०)
 - १) समाजकार्यात संज्ञापनाचे महत्व विषद करा.
 - २) तणाव व्यवस्थापनाची व्याख्या करून जीवनातील त्याचे महत्वावर चर्चा करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची २५० शब्दात उत्तर लिहा : (२०)
 - १) “मिरर रिफ्लेक्शन टेक्नीक्सवर” विस्तृत चर्चा करा.
 - २) ‘बर्न आउटर’ ची कारणे व प्रभावावर चर्चा करा.
 - ३) स्व विकासाची संकल्पना स्पष्ट करा व लक्ष बांधणीचे महत्व सांगा.
 - ४) व्यावसायिक ‘स्व’ ची संकल्पना स्पष्ट करा व त्याची मुल्ये सांगा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे १०० शब्दात लिहा : (२०)
 - १) संज्ञापनाचे घटक
 - २) व्यावसायिक सहसंबंध पृथ्यकरण-स्पष्ट करा (टी.ए.)
 - ३) व्यावसायिक मुल्ये
 - ४) संज्ञापनातील अडथळे
 - ५) ‘स्व’ वरील अभिवृत्ती व मुल्यांचा परिणाम
 - ६) व्यावसायिक व्यक्तिमत्वाची अभिवृत्ती.

[3610] – 203

M.S.W. (Semester – II) Examination, 2009

SOCIAL WORK

Methods of Social Work – III (2008 Pattern)

GVIII : Work With Communities : Community Organization and Social Action

Time : 3 Hours

Total Marks : 80

Note : 1) All questions are compulsory.

2) The marks in the bracket indicate the marks.

1. Answer **any one** question in **500** words. (20)
 - i) Define community organization and discuss the importance of community organization method in social work practice in India.
 - ii) Discuss the concept of social action and various strategies of social action.
2. Answer **any one** question in **500** words. (20)
 - i) Your organization is evaluating a project of community health. What different techniques will you use for the participatory evaluation of the project ?
 - ii) Discuss the application of community organization method in risk education and disaster preparedness.
3. Answer **any two** questions in **250** words. (20)
 - i) With examples, discuss any four principles of community organization.
 - ii) Discuss the importance of 'Capacity building of local institutions' as a strategy for the empowerment of the community.
 - iii) Discuss any two methods of Participatory Rural Appraisal used in understanding the problems of livelihood of the rural community or understand the health status of the urban community.
 - iv) Explain the concept of advocacy and discuss in brief various strategies for advocacy.
4. Write short notes on **any four** of the following topics in **100** words. (20)
 - i) Challenges in working with functional communities
 - ii) Locality development as a model of community organization
 - iii) Process of preparing community profile
 - iv) Functions of the community in the contemporary society
 - v) Role of CBOs in community organization
 - vi) Community development as a process and as a programme.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना: 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

2) कंसातील आकडे गुण दर्शवितात.

१. कोणत्याही एका प्रश्नाची ५०० शब्दांत उत्तरे लिहा. (२०)
 - i) समुदाय संघटनाची व्याख्या करून समुदाय संघटन ह्या समाजकार्य पद्धतीचे भारतातील समाजकार्य व्यवसायातील महत्व स्पष्ट करा.
 - ii) सामाजिक संघर्षात्मक कृती (सोशल ॲक्शन) ची संकल्पना स्पष्ट करून, सोशल ॲक्शन साटीच्या विविध-व्यूहरचना स्पष्ट करा.
२. कोणत्याही एका प्रश्नाची ५०० शब्दांत उत्तरे लिहा. (२०)
 - i) तुमची संस्था एका समुदाय आरोग्य प्रकल्पाचे मूल्यमापन करत आहे. प्रकल्पाचे सहभागी पद्धतीने मूल्यमापन करण्यासाठी तुम्ही कोणती तंत्रे वापराल ?
 - ii) “आपत्तील तोंड देण्यासाठीचे शिक्षण व पूर्वतयारी मध्ये समुदाय संघटन पद्धतीचा वापर” ह्या वर चर्चा करा.
३. कोणत्याही दोन प्रश्नांची २५० शब्दांत उत्तरे लिहा. (२०)
 - i) समुदाय संघटनेमधील कोणत्याही चार तत्वांची उदाहरणांसहीत चर्चा करा.
 - ii) समुदाय सक्षमीकरणा मध्ये “स्थानिक संस्थांचे सक्षमीकरण” ह्याचे एक व्यूहरचना म्हणून महत्व विशद करा.
 - iii) ग्रामीण भागातील उपजिवीकेचा प्रश्न किंवा नागरी समुदायाचा आरोग्य दर्जा ह्याचा अभ्यास करण्यासाठी पी.आ.ए. (ग्रामीण सहभागी अध्ययन) च्या कोणत्याही दोन तंत्रांची चर्चा करा.
 - iv) समर्थनाची (ॲडव्होकसी) संकल्पना स्पष्ट करून, त्यासाठीच्या विविध व्यूहरचनांची चर्चा करा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही चार विषयांवर १०० शब्दांत टिपण लिहा : (२०)
 - i) कार्यात्मक समुदाया बरोबर काम करण्यातील आव्हाने.
 - ii) स्थानिक समुदाय विकास (लोकॅलीटी डेव्हलपमेंट) समुदाय संघटनेतील एक प्रारूप.
 - iii) समुदाय परिचय अहवाल तयार करण्याची प्रक्रिया
 - iv) तत्कालीन समाजामध्ये समुदायाची कार्ये.
 - v) वस्तीपातळीवरील संघटनांची भूमिका.
 - vi) समुदाय विकास एक प्रक्रिया व एक कार्यक्रम.

[3610] – 204

M.S.W. (Semester – II) Examination, 2009
SOCIAL WORK
FCW-I : Family Sociology and Working with Families
(2008 Pattern) (Specialization)

Time : 3 Hours

Total Marks : 80

Note : 1) All questions are compulsory.
2) Figures in brackets indicate marks.

1. Answer **any one** of the following in **500** words : **(20)**
 - 1) Take a review of changing situation in marriages and marital relationship in India.
 - 2) Write an essay on “ efforts of Government in strengthening families”.
2. Answer **any one** of the following in **500** words : **(20)**
 - 1) Discuss in detail on “Life enrichment programme-a development approach”.
 - 2) Take a critical review of Family Welfare Programme in India.
3. Answer **any 2** of the following in **250** words **each** : **(20)**
 - 1) State the different types of family.
 - 2) Write a note on “impact of globalization on families”.
 - 3) Discuss “Disaster generated changes in the family”.
 - 4) State the stages of family life cycle.
4. Write short notes on **any 4** out of the following in **100** words **each** : **(20)**
 - 1) Concept of quality of life
 - 2) Family and gender
 - 3) Micro-credit
 - 4) Family and Millennium goals
 - 5) Vulnerability of families
 - 6) Cultural inequality.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक.

२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा. (२०)
 - १) भारतातील विवाह आणि वैवाहिक संबंधाच्या बदलत्या परिस्थितीचा आढावा घ्या.
 - २) “कुटुंब सबलीकरणासाठी शासनाचे प्रयत्न” यावर निबंध लिहा.
२. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा. (२०)
 - १) “जीवन समृद्धी कार्यक्रम एक वैकासिक दृष्टीकोन” यावर सविस्तर चर्चा करा.
 - २) भारतातील कुटुंब कल्याण कार्यक्रमाचे टीकात्मक परीक्षण करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २५० शब्दात लिहा. (२०)
 - १) कुटुंबाचे प्रकार सांगा.
 - २) “जागतिकीकरणाचा कुटुंबावर होणारा परिणाम” यावर टिपणी लिहा.
 - ३) आपत्ती मुळे कुटुंबामध्ये निर्माण होणारे प्रश्न-यावर चर्चा करा.
 - ४) कुटुंब जीवन चक्राचे विविध टप्पे सांगा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही ४ विषयावर संक्षिप्त टिपा लिहा. (२०)
 - १) जीवनाची गुणवत्ता – संकल्पना स्पष्ट करा
 - २) कुटुंब आणि लिंगभाव
 - ३) सूक्ष्मकर्ज
 - ४) कुटुंब आणि सहस्त्रपूर्ती ध्येय
 - ५) कुटुंबाची दुर्बलता
 - ६) सांस्कृतिक असमानता.

[3610] – 205

M.S.W. (Semester – II) Examination, 2009
SOCIAL WORK
FCW – II : Socialisation of the Child and Child Welfare
(2008 Pattern)
[Specialization Subject]

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B. : 1) All questions are compulsory.
*2) Figures in **bracket** indicate marks.*

1. Answer **any one** of the following in **500** words : **(20)**
 - 1) Discuss the concept of socialisation and goals of socialisation.
 - 2) Discuss the causes of intestinal diseases in children and highlight the measures for prevention.
2. Answer **any one** of the following in **500** words : **(20)**
 - 1) Write an essay on “UN convention on the Rights of the Child” (1979).
 - 2) Highlight salient features of child labour (Prohibition and Regulation) Act, 1986.
3. Answer **any two** of the following in **250** words each : **(20)**
 - 1) Discuss importance of school as an agent of socialisation.
 - 2) Discuss problems and needs of sexually abused children.
 - 3) Discuss concept of genetic disability and list out the same.
 - 4) Discuss the supportive services for children within the family.
4. Answer **any four** of the following in **100** words each : **(20)**
 - 1) Non-formal education for children.
 - 2) Need for advocacy for vulnerable children.
 - 3) Discuss the priorities given in National Policy for children (1974).
 - 4) Discuss the programmes for empowerment of adolescent girls.
 - 5) Discuss Government initiative in eradication of child labour.
 - 6) Highlight the contribution of UNICEF in child health programmes in India.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

- सूचना :** 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)
 - १) सामाजिकीकरणाची संकल्पना स्पष्ट करून सामाजिकीकरणाची ध्येये सविस्तर लिहा.
 - २) बालकांच्या आतड्याच्या रोगांची कारणे-सांगून, ह्या आजारांच्या प्रतिबंधासाठी केले जाणारे प्रयत्न सविस्तर लिहा.
२. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)
 - १) “संयुक्त राष्ट्रांचा बालहक्क जाहिरनामा(१९७९)” – ह्यावर निबंध लिहा.
 - २) बालमजुरी (प्रतिबंध व नियंत्रण) कायदा १९८६ मधील महत्वाच्या बाणींवर सविस्तर लिहा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २५० शब्दात लिहा : (२०)
 - १) सामाजिकीकरणाच्या प्रक्रियेमध्ये शाळेचे महत्व विशद करा.
 - २) लैंगिक शोषण झालेल्या बालकांच्या समस्या व गरजांवर चर्चा करा.
 - ३) अनुवंशिक विकलांगता ही संकल्पना स्पष्ट करा व विविध अनुवंशिक विकलांगता/आजारांची थोडक्यात चर्चा करा.
 - ४) कुटुंबात राहून बालकांता दिल्या जाणाऱ्या आधारात्मक सेवांची चर्चा करा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही चार टीपा प्रत्येकी १०० शब्दात लिहा : (२०)
 - १) मुलांसाठी अनौपचारिक-शिक्षण कार्यक्रम.
 - २) वंचित मुलांसाठी/त्यांच्यावली ने वकालत करण्याची गरज.
 - ३) राष्ट्रीय बाल धोरणामधील (१९७४) प्राधान्य दिलेल्या बाबी लिहा.
 - ४) किशोरवयीन मुलींच्या सबलीकरणासाठी असलेले कार्यक्रम लिहा.
 - ५) बालमजुरी निर्मूलनासाठी असलेल्या शासकीय योजना लिहा.
 - ६) भारतातील बाल आरोग्य कार्यक्रमातील युनिसेफचे योगदान लिहा.

[3610] – 206

M.S.W. (Semester – II) Examination, 2009
SOCIAL WORK (2008 Pattern)
MPSW I : The Field of Medical and Psychiatric Social Work
(Specialization)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B.: 1) *All questions are compulsory.*
2) *Figures in the bracket indicate marks.*

- I. Answer **any one** in **500** words. (20)
- 1) Discuss the importance of networking in the practice of medical social work.
 - 2) Write in detail various therapies used in mental health care set up.
- II. Answer **any one** in **500** words. (20)
- 1) Elaborate the need to appoint a medical social worker in the blood bank and the functions of medical social worker in the same.
 - 2) Write in detail evolution of psychiatric social work in West and in India and the scope of Psychiatric social work in the present context.
- III. Answer **any two** in **250** words. (20)
- 1) Skills in medical social work practice.
 - 2) Community health centre.
 - 3) Infertility clinic.
 - 4) Deaddiction centre.
- IV. Answer **any four** in **100** words. (20)
- 1) Differently abled.
 - 2) Significance of wardrounds.
 - 3) Enuresis.
 - 4) Post natal care.
 - 5) Eye Bank.
 - 6) Palliative care.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना: १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक .
२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. कोणत्याही एकाचे उत्तर ५०० शब्दांत लिहा. (२०)
 - १) वैद्यकीय समाजसेवाकार्यातील networking 'संबंधांचे जाळे' याचे महत्व स्पष्ट करा.
 - २) मानसिक आरोग्य क्षेत्रात वापरल्या जाणाऱ्या निरनिराळ्या उपचार पद्धतीबद्दल सविस्तर लिहा.
२. कोणत्याही एकाचे उत्तर ५०० शब्दांत लिहा. (२०)
 - १) रक्तपेढी मध्ये वैद्यकीय समाजकार्यकर्त्याच्या नेमणूकीची गरज सांगून रक्तपेढीतील वैद्यकीय समाजकार्यकार्याची भूमिका स्पष्ट करा.
३. कोणत्याही दोहोंची उत्तरे २५० शब्दांत लिहा. (२०)
 - १) वैद्यकीय समाजकार्यक्षेत्रातील कौशल्ये.
 - २) वस्तीपातळीवरील आरोग्य केंद्र.
 - ३) वंध्यत्व चिकित्सा केंद्र.
 - ४) व्यसनमुक्ती केंद्र.
४. कोणत्याही चारांची उत्तरे १०० शब्दांत लिहा. (२०)
 - १) (Differently abled) विशेष बालके.
 - २) वॉर्डराऊंडचे महत्व.
 - ३) एन्युरेसिस.
 - ४) प्रसूती प्रश्नात काळजी
 - ५) नेत्रपेढी.
 - ६) पॅलिएटिव्ह केअर.

[3610] – 207

M.S.W. (Semester – II) Examination, 2009

SOCIAL WORK

**MPSW-II : Advanced Medical Information for Medical and Psychiatric
Social Workers
(Specialization) (2008 Pattern)**

Time : 3 Hours

Total Marks : 80

*Note : 1) All questions are compulsory.
2) Figures in **brackets** indicate marks.*

1. Answer **any one** in **500** words : **(20)**
 - i) State the organs of the Respiratory System, explain their functions and discuss the common diseases of the Respiratory System.
 - ii) Define 'Malnutrition', explain Marasmus and Kwashiorkor and their management.
2. Answer **any one** in **500** words : **(20)**
 - i) Explain the modifiable and non modifiable risk factors in Diabetes, discuss the complications of Diabetes and their management.
 - ii) Discuss in detail symptoms and management of any two viral diseases of childhood.
3. Answer **any two** in **250** words **each** : **(20)**
 - i) State the causes of 'Coma' and explain its management.
 - ii) Explain 'Anaemia' and its management.
 - iii) State the details of Ante Natal Care.
 - iv) Discuss the advantages and disadvantages of Contraceptive tablets, Condom and Copper T.
4. Write short notes on **any four** in **100** words **each** : **(20)**
 - i) Constituents of blood and their functions.
 - ii) ORS.
 - iii) Modes of HIV transmission.
 - iv) Functions of kidneys.
 - v) Management of burns.
 - vi) DOTS.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न सोडवणे आवश्यक.

२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)
 - अ) श्वसन व्यवस्थेतील अवयव व त्यांची कार्ये स्पष्ट करून श्वसन व्यवस्थेशी निगडीत आजारांवर चर्चा करा.
 - ब) 'कुपोषण' व्याख्या लिहा आणि मॅरेस्मस् (Marasmus) व क्वाशिओर्कर (Kwashiorkor) या अवस्था स्पष्ट करून त्यांचे व्यवस्थापन यावर चर्चा करा.
२. कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)
 - अ) मधुमेह या आजाराचे बदलता येणारे व बदलता न येणारे धोक्याचे घटक व या आजाराच्या गुंतगुंती आणि त्याचे व्यवस्थापन स्पष्ट करा.
 - ब) बाल्यावस्थेतील विषाणूमुळे होणाऱ्या कोणत्याही दोन आजारांची लक्षणे व व्यवस्थापन यावर सविस्तर चर्चा करा.
३. कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २५० शब्दात लिहा : (२०)
 - अ) बेशुद्धावस्थेची कारणे स्पष्ट करा व अशा रुग्णांचे व्यवस्थापन यावर चर्चा करा.
 - ब) रक्तक्षय आणि त्याचे व्यवस्थापन स्पष्ट करा.
 - क) 'प्रसूतीपूर्व काळजी' तपशीलवार लिहा.
 - ड) गर्भनिरोधक गोळ्या, निरोध व तांबी या तिन्ही गर्भनिरोधकांच्या सोयी व गैरसोयी यावर चर्चा करा.
४. कोणत्याही चार विषयांवर प्रत्येकी १०० शब्दात टीप लिहा : (२०)
 - अ) रक्तातील घटक व त्यांची कार्ये.
 - ब) जलसंजीवनी (ORS).
 - क) एचू आय व्ही प्रसाराचे मार्ग.
 - ड) मूत्रपिंडाची कार्ये.
 - इ) भाजलेल्या रुग्णाचे व्यवस्थापन.
 - ई) डॉट्स (DOTS).

[3610] – 208

M.S.W. (Semester – II) Examination, 2009
SOCIAL WORK
URCD-1 : Urban, Rural and Tribal Social Systems and Issues
(2008 Pattern) (Specialization)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*Note : 1) Attempt **all** questions.*

*2) Figures in **bracket** indicate marks.*

1. Answer **any one** of the following in **500** words : **20**
 - 1) Bring out the relationship between occupational patterns and economic system of tribal community.
 - 2) Write an essay on changes in marriage institution in urban community.
2. Answer **any one** of the following in **500** words : **20**
 - 1) Discuss the concept of rural migration and discuss its impact on rural community.
 - 2) Discuss the challenges to the community development worker for urban development.
3. Answer **any two** of the following in **250** words : **20**
 - 1) Impact of global culture on urban community.
 - 2) Transport and communication in tribal community.
 - 3) Caste polarization.
 - 4) Special economic zone and rural community.
4. Write **any four** of the following in **100** words : **20**
 - 1) Rural unemployment.
 - 2) Degeneration of natural resources in tribal areas.
 - 3) Health services in rural areas.
 - 4) Large scale industries in urban areas.
 - 5) Changing relations with land.
 - 6) Impact of globalization on rural community.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

१. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : 20
- १) आदिवासी समुदायातील व्यवसाय पद्धती व अर्थव्यवस्था यातील संबंध दर्शवा.
 - २) नागरी समुदायातील बदलत चालेली विवाह संस्था यावर निबंध लिहा.
२. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : 20
- १) ग्रामीण स्थलांतर संकल्पना स्पष्ट करून त्याचा ग्रामीण समुदायावर होणाऱ्या परिणामाची चर्चा करा.
 - २) शहरी विकासासाठी कार्यरत असलेल्या समुदाय विकास कार्यकर्त्या पूढील आव्हाने विशद करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांची उत्तरे २५० शब्दात लिहा : 20
- १) नागरी समुदायावर वैश्विक संस्कृतीचा परिणाम.
 - २) आदिवासी समुदायातील वाहतूक आणि संज्ञापन (संप्रेशन).
 - ३) जातीचे धुवीकरण.
 - ४) विशेष आर्थिक क्षेत्र आणि ग्रामीण समुदाय.
४. खालीलपैकी कोणत्याही **चार** प्रश्नांची उत्तरे १०० शब्दात लिहा : 20
- १) ग्रामीण बेरोजगारी.
 - २) आदिवासी भागातील नैसर्गिक साधन संपत्तीचा व्हास.
 - ३) ग्रामीण भागातील आरोग्य सेवा.
 - ४) नागरी भागातील जड उद्योग.
 - ५) जमिनी विषयक बदलते संबंध.
 - ६) ग्रामीण समुदायावर जागतीकी करणाऱ्या परिणाम.

[3610] – 209

M.S.W. (Semester – II) Examination, 2009
SOCIAL WORK
URCD-II : Governance and Community Development
(2008 Pattern) (Specialization)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*Note : 1) Attempt **all** questions.
2) Figures in **bracket** indicate marks.*

- I. Answer **any one** of the following in **500** words. (20)
- 1) Describe the salient features of 74th Constitutional Amendment.
 - 2) Examine the functioning of three-tier Panchayat Raj system in India.
- II. Answer **any one** of the following in **500** words. (20)
- 1) Critically examine the role of Panchayat Raj Institution in rural development.
 - 2) Describe the structure of Rural Local Self Government in India.
- III. Answer **any two** of following in **250** words **each**. (20)
- 1) Role of bureaucracy in Local Self-Government.
 - 2) Participation of women in Rural Self-Government.
 - 3) Effectiveness of Gram Sabha.
 - 4) Community participation in Urban Governance.
- IV. Answer **any four** of the following in **100** words **each**. (20)
- 1) Municipal corporation
 - 2) Sources of revenue
 - 3) Tribal self-rule
 - 4) 73rd Constitutional Amendment
 - 5) Panchayat Raj in Maharashtra.
 - 6) Meaning of Governance.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. खालील पैकी कोणतेही एका प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा. (२०)
 - १) ७४ वी घटना दुरुस्ती कायदाचे ढळक वैशिष्ट्ये लिहा.
 - २) भारतामधील त्रि-स्तरीय पंचायत राज व्यवस्थाचे कार्याचे परीक्षण करा.
२. खालीलपैकी कोणतेही एका प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा. (२०)
 - १) पंचायत राज संस्थांचा ग्रामीण विकासामध्ये भूमिकेचे परीक्षण करा.
 - २) भारतामध्ये ग्रामीण स्व-शासनांची रचना स्पष्ट करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांचे उत्तर प्रत्येकी २५० शब्दात लिहा. (२०)
 - १) स्थानिक स्व-शासनामध्ये नौकरशाहीची भूमिका.
 - २) स्थानिक स्व-शासनामध्ये ग्रामीण महिलांचे सहभाग.
 - ३) ग्राम-सभांची परिणामकारकता.
 - ४) नागरी शासनामध्ये समुदाय सहभाग.
४. खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांचे उत्तर प्रत्येकी १०० शब्दात लिहा. (२०)
 - १) मुनिसिपल कॉरपोरेशन (महानगर पालिका)
 - २) उत्पन्नाचे श्रोत
 - ३) आदिवासी स्व-शासन
 - ४) ७३ वी घटना दुरुस्ती
 - ५) महाराष्ट्रामध्ये पंचायत राज
 - ६) शासनाचे अर्थ स्पष्ट करा (Governance).

[3610] – 210

M.S.W. (Semester – II) Examination, 2009
SOCIAL WORK
HRM – I : Fundamentals of Management (Specialization)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instructions: 1) *All questions are compulsory.*
2) *Figures in **bracket** indicate marks.*

1. Answer **any one** of the following in **500** words. (20)
 - 1) Define management and outline its essential characteristics.
 - 2) Define planning. What makes a plan effective ?
2. Answer **any one** of the following in **500** words. (20)
 - 1) Explain in brief the principles of management according to Henry Fayol.
 - 2) Point out the basic guidelines which the managers should follow while delegating the authority to subordinates.
3. Answer **any two** of the following in **250** words **each**. (20)
 - 1) Discuss the role of Manager as a catalyst.
 - 2) Is conflict at the organisational level inevitable ? Why or why not ?
 - 3) Explain the principles of coordination.
 - 4) Discuss the impact of globalization on Indian Industries.
4. Answer **any four** short notes of the following in **100** words **each**. (20)
 - 1) Short note on coordination process.
 - 2) Types of Planning.
 - 3) Elements of staffing process.
 - 4) Line, staff and functional organisational.
 - 5) Role of supervisor in work organisation.
 - 6) Mergers and acquisitions.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

- सूचना:** 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 2) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.
 3) मूळ इंग्रजी प्रश्न ग्राह्य धरावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा. (20)
 - 1) व्यवस्थापनाची व्याख्या लिहा आणि आवश्यक वैशिष्ट्ये नमूद करा.
 - 2) नियोजनाची व्याख्या द्या आणि नियोजन कशा प्रकारे प्रभावी होते.
2. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा. (20)
 - 1) हेनरी फेयोल च्या मते व्यवस्थापनाची तत्वे स्पष्ट करा.
 - 2) सहाय्यक कर्मचारी यांना अधिकार प्रदान करतांना व्यवस्थापकांनी कोणते मार्गदर्शक तत्वांचे पालन करावे, स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांचे उत्तरे २५० शब्दात लिहा. (20)
 - 1) व्यवस्थापकाची “बदल घडविणारा” म्हणून भूमिका-चर्चा करा.
 - 2) संस्थापातळीवर संघर्ष हा अपरीहार्य आहे किंवा कसे ?
 - 3) समन्वयाची तत्वे स्पष्ट करा.
 - 4) जागतिकीकरणाचा, भारतीय उद्योगांवर परिणाम- चर्चा करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांचे उत्तरे १०० शब्दात लिहा. (20)
 - 1) थोडक्यात टिपा लिहा-समन्वय प्रक्रिया.
 - 2) नियोजनाचे प्रकार
 - 3) कर्मचारी नियुक्तीचे घटक.
 - 4) लाइन, स्टाफ आणि फंक्शनल संस्था.
 - 5) पर्यवेक्षकाची उद्योगामध्ये भूमिका.
 - 6) एकत्रीकरण आणि संपादन.

[3610] – 211

M.S.W. (Semester – II) Examination, 2009
SOCIAL WORK
HRM – II – Employee Welfare (Specialization)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instruction : *All questions are compulsory. Figures in bracket indicate marks.*

- I. Answer **any one** in **500** words. (20)
- 1) Write an essay on :- Historical Development and Labour Welfare.
 - 2) Bringout the difference of role and responsibilities of labour welfare officer in the past and present.
- II. Answer **any one** in **500** words. (20)
- 1) Discuss the advantages and disadvantages of various types of canteens, to management and employees in industries.
 - 2) Write an essay on corporate social responsibility and impact.
- III. Answer **any two** of the following in **250** words. (20)
- 1) Explain in detail the approach traditional to developmental in employee welfare.
 - 2) Discuss the impact of industrialization.
 - 3) Write a note on : Non statutory welfare provisions and its impact.
 - 4) Write a note on causes of accidents in industry.
- IV. Answer **any four** of the following in **100** words
Write short notes on : (20)
- 1) Statutory welfare facilities.
 - 2) Functions of Maharashtra Welfare Boards.
 - 3) Objectives of workers education scheme in India.
 - 4) Social work methods that are used for employee counselling.
 - 5) List out the occupational diseases.
 - 6) Measures to control disasters in industries.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सुचना : १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
२) मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका ग्राह्य धरावी.

१. खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा. (२०)
 १) कामगार कल्याण आणि ऐतिहासिक विकास -निबंध लिहा.
 २) कामगार कल्याण आधिकाऱ्यांची पूर्वीची व सद्यस्थिती मधील भूमिका व जबाबदाऱ्या यांचातील फरक विशद करा.
२. खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा. (२०)
 १) उद्योगांमधील विविध प्रकारे चालणाऱ्या कॅटीनचे कामगार व मालक यांना होणारे फायदे व तोटे चर्चा करा.
 २) सामाजिक जबाबदाऱ्या व त्यांचे परिणाम निबंध लिहा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे २५० शब्दात लिहा. (२०)
 १) परंपारिक व विकासात्मक कामगार कल्याणाचा पद्धती स्पष्ट करा.
 २) औद्योगिकरणाचा परिणामांची चर्चा करा.
 ३) कायदे बाह्य कल्याणकारी सुविधा व त्याचे परिणाम-टिप लिहा.
 ४) उद्योगांमधील अपघातांची कारणे - टिप लिहा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे १०० शब्दात लिहा. (२०)
 टिपा लिहा :
 १) कायद्या अंतर्गत मिळणाऱ्या सुविधा.
 २) कामगार कल्याण मंडळाची कार्ये.
 ३) कामगार शिक्षण योजनेची उद्दिष्टे.
 ४) कामगार समुपदेशनामध्ये वापरल्यात येणाऱ्या समाजकार्यातील विविध पद्धती.
 ५) औद्योगिक आजारांची यादी करा.
 ६) उद्योगिक आपत्ती नियंत्रणाचा पद्धती.

[3610] – 212

M.S.W. (Semester – II) Examination, 2009
SOCIAL WORK
TW – I : Tribal Social System
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*Note : i) Attempt **all** questions.
ii) Figures in **bracket** indicate marks.*

1. Answer **any one** of the following in **500** words : **(20)**
 - i) Write an essay on, 'Exploitation of Tribals'.
 - ii) Write an essay on, 'Tribes in Maharashtra'.
2. Answer **any one** of the following in **500** words : **(20)**
 - i) Describe in detail, Tribal Village.
 - ii) Discuss in detail on Tribal Economy.
3. Answer **any two** of the following in **250** words **each** : **(20)**
 - i) Describe the demographic and geographical distribution of Tribals in India.
 - ii) Discuss in detail, the legal provisions related to forest goods.
 - iii) Prepare a detailed note on Tribal Power Structure.
 - iv) Discuss '73rd Amendment and Tribals'.
4. Answer **any four** of the following in **100** words **each** : **(20)**
 - i) Definition and concept of Tribe.
 - ii) Status of woman among Tribals.
 - iii) Tribal Marriages.
 - iv) Components of Tribal Culture.
 - v) Goods exchange method.
 - vi) Yuvagrih.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना : i) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
ii) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)
 - i) 'आदिवासींचे शोषण' – निबंध लिहा.
 - ii) 'महाराष्ट्रातील आदिवासी जमाती' – निबंध लिहा.
२. खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)
 - i) 'आदिवासी गांव – सविस्तर वर्णन करा.
 - ii) 'आदिवासी अर्थव्यवस्था' – सविस्तर चर्चा करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २५० शब्दात लिहा : (२०)
 - i) भारतात आदिवासींची लोकसंख्या व भौगोलिक विभागणी याचे वर्णन करा.
 - ii) जंगलातील वस्तु संदर्भातील कायदेशीर तरतुदींवर चर्चा करा.
 - iii) आदिवासींची सत्ता संरचना यावर सविस्तर टीपणी तयार करा.
 - iv) '७३ वी घटनादुरुस्ती आणि आदिवासी' – यावर चर्चा करा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १०० शब्दात लिहा : (२०)
 - i) आदिवासी जमात – व्याख्या व संकल्पना.
 - ii) आदिवासींमध्ये स्त्रिया दर्जा.
 - iii) आदिवासी लग्न.
 - iv) आदिवासी संस्कृतीचे घटक.
 - v) वस्तु विनिमय पद्धत.
 - vi) युवागृह.

[3610] – 213

M.S.W. (Semester – II) Examination, 2009
Social Work
TW-2 : PROBLEMS OF TRIBAL SOCIETY
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B. : 1) All questions are compulsory.
2) Figures in bracket indicate full marks.

1. Answer **any one** of following in **500** words : (20)
 - 1) Discuss on tribal economy with special reference to forest.
 - 2) Discuss on women status in tribal community.
2. Answer **any one** of following in **500** words : (20)
 - 1) Discuss in detail on malnutrition problems in tribals.
 - 2) Discuss in detail on exploitation of tribal people.
3. Answer **any two** of following in **250** words **each** : (20)
 - 1) Explain the causes behind migration of tribals.
 - 2) Explain about traditional health treatment of tribals.
 - 3) Explain the agricultural development of tribals.
 - 4) Explain about transport services in tribal area.
4. Answer **any four** of following in **100** words **each**. (20)
 - 1) Explain the causes of school drop out of tribal students.
 - 2) Explain about HIV-AIDS awareness of tribals.
 - 3) Explain the concept of minor forest product of tribal people.
 - 4) Explain the traditional tribal political system.
 - 5) Explain the 73rd amendment with special reference to tribals.
 - 6) Explain the recreation facilities in tribal area.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

२) कंसातील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी एका प्रश्नाचे ५०० शब्दांत उत्तर लिहा. (२०)
 - १) वनांचा विशेष संदर्भ देवून आदिवासी अर्थ व्यवस्थेवर चर्चा करा.
 - २) आदिवासी समुदायातील महिलांचा दर्जा यावर चर्चा करा.
२. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे ५०० शब्दात उत्तर लिहा. (२०)
 - १) आदिवासीमधील कुपोषणाच्या समस्येवर सविस्तर चर्चा करा.
 - २) आदिवासी लोकांच्या शोषणावर सविस्तर चर्चा करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांचे २५० शब्दांत प्रत्येकी उत्तरे लिहा. (२०)
 - १) आदिवासींच्या स्थलांतरामागील कारणे स्पष्ट करा.
 - २) आदिवासींची पारंपारीक आरोग्य उपचार पद्धती विषयी स्पष्ट करा.
 - ३) आदिवासींच्या शेती विकासा संदर्भात स्पष्टता द्या.
 - ४) आदिवासी भागातील दळणवळणाच्या सुविधांविषयी स्पष्ट करा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १०० शब्दात लिहा. (२०)
 - १) आदिवासी विद्यार्थ्यांमधील शाळागळतीची कारणे स्पष्ट करा.
 - २) आदिवासींमधील एच.आय.व्ही.एड्स संदर्भातील जाग्रती विशद करा.
 - ३) आदिवासी लोक व जंगली उत्पादने ही सहसंकल्पना स्पष्ट करा.
 - ४) आदिवासींची पारंपारीक राज्यव्यवस्थेवर भाष्य करा.
 - ५) आदिवासींचा विशेष संदर्भ घेवून ७३ वी घटना दुरुस्ती स्पष्ट करा.
 - ६) आदिवासी भागातील करमणुकीच्या सुविधा स्पष्ट करा.

[3610] – 22

M.S.W. Term End Examination, 2009
SOCIAL WORK
F.C.W. – VII : Social Work in Industry
(85 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 60

Note : 1) All questions are compulsory.
*2) Figures in **bracket** indicate marks.*

1. Answer **any 7** of the following in **20** words **each** : **(14)**

- 1) Meaning of organisation.
- 2) Concept of Benevolent Fund.
- 3) Concept of welfare of employees.
- 4) Concept of motivation.
- 5) Meaning of voluntary welfare.
- 6) Meaning of Hierarchy in industry.
- 7) Concept of social security.
- 8) Concept of social responsibility.
- 9) Define trade union.
- 10) Concept of consumers co-operative society.

2. Answer **any two** of the following in **50** words **each** : **(8)**

- 1) List out the statutory welfare facilities.
- 2) Write the need of organisational chart in industry.
- 3) Write the importance of trade union in industry.
- 4) Note on : Need of social security legislations.

P.T.O.

3. Answer **any three** of the following in **150** words **each** : (18)

- 1) Write a note on functions of social welfare dept. in industry.
- 2) Bringout the need and importance of social worker in industry.
- 3) Write a note on benefits of maternity benefit act to women.
- 4) Explain the benefits of welfare facilities to families of workers.
- 5) Write a note on labour movement before independence.

4. Answer **any one** of the following in **500** words **each** : (20)

- 1) Write an essay on : Roles and responsibilities of labour welfare affair in industry.
- 2) Bringout a plan for CSR activities for a village which has 500 households. Explain its areas of intervention.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

२) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिकाच ग्राह्य धर्यवी.

१. खालीलपैकी कोणत्याही ७ प्रश्नांची उत्तर २० शब्दात प्रत्येकी लिहा : (१४)

- १) संस्था – अर्थ लिहा.
- २) बेनोवोलंट फंड – संकल्पना लिहा.
- ३) कामगार कल्याण – संकल्पना लिहा.
- ४) प्रेरणा – संकल्पना लिहा.
- ५) ऐच्छिक कल्याण – अर्थ लिहा.
- ६) संघटनेतील उतरंड – अर्थ लिहा.
- ७) सामाजिक सुरक्षिततेची – संकल्पना लिहा.
- ८) सामाजिक जबाबदारी – संकल्पना लिहा.
- ९) कामगार संघटना – व्याख्या लिहा.
- १०) ग्राहक सहकार संस्था – संकल्पना लिहा.

२. खालीलपैकी कोणत्याही २ प्रश्नांची उत्तरे ५० शब्दात लिहा :

(८)

- १) कायद्यानुसार असणाऱ्या सुविधांची यादी करा.
- २) संघटनेचा रचनात्मक चार्टची गरज स्पष्ट करा.
- ३) उद्योगांमध्ये कामगार संघटनेचे महत्व लिहा.
- ४) सामाजिक सुरक्षितता कायद्यांची गरज-टिप लिहा.

३. खालीलपैकी कोणत्याही ३ प्रश्नांची उत्तरे १५० शब्दात लिहा :

(१८)

- १) सामाजिक कल्याण विभागची कार्ये-टिप लिहा.
- २) उद्योगामध्ये समाज कार्यकर्त्यांची गरज व महत्व स्पष्ट करा.
- ३) प्रस्तुति कायद्या मुळे महिलांना होणारे लाभ-स्पष्ट करा.
- ४) कल्याणकारि सुविधांन मुळे कुटुंबाना घेणारे लाभ स्पष्ट करा.
- ५) स्वतंत्र्यपूर्व कामगार चळवळ - टिप लिहा.

४. खालीलपैकी कोणत्याही १ प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा :

(२०)

- १) कामगार कल्याण अधिकाऱ्याची भूमिका व जबाबदारी-निबंध लिहा.
- २) पाचशे घरे असलेल्या एका गावासाठी सी.एस.आर. कार्यक्रमांचा आराखडा तयार करा. व मध्यतीची क्षेत्र स्पष्ट करा.

[3610] – 301

M.S.W. (Semester – III) Examination, 2009

SOCIAL WORK

**G IX : Community Health, Mental Health and Environmental Hygiene
(2008 Pattern)
(Compulsory)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B.: 1) *All questions are compulsory.*
2) *Figures in the bracket indicate marks.*

I. Answer **any one** out of two in **500** words. (20)

- 1) Write an essay on health education as a preventive measure in the present context.
- 2) Discuss in detail the family welfare programme and significance of the concept of planned parenthood.

II. Answer **any one** out of two in **500** words. (20)

- 1) Write in detail diseases of children and the significance of preventive measures for the same.
- 2) Discuss in detail concept and importance of Nutrition in India and write elaborately about social aspects of nutrition.

III. Answer **any two** out of four in **250** words. (20)

- 1) Social responsibility of individual in maintaining hygiene and cleanliness.
- 2) Contraceptives for women.
- 3) Diarrhoea.
- 4) Causes of HIV/AIDs.

IV. Answer **any four** out of six in **100** words. (20)

- 1) Disease eradication.
- 2) Hepatitis.
- 3) DOT - Directly observable therapy.
- 4) Dengue.
- 5) Forty plus care.
- 6) Window period.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना: १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक.
२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे उत्तर ५०० शब्दांत लिहा. (२०)
 - १) सध्याच्या परिस्थिती संदर्भात आरोग्य शिक्षण हा प्रतिबंधात्मक उपाय कसा यावर निबंध लिहा.
 - २) कुटुंब कल्याण कार्यक्रमाबाबत सविस्तर चर्चा करून - 'नियोजित पालकत्व' या संकल्पनेचे महत्व स्पष्ट करा.
२. खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे उत्तर ५०० शब्दांत लिहा. (२०)
 - १) बालकांचे आजार यावर सविस्तर टीप लिहून त्या आजारांवरील प्रतिबंधात्मक उपाय आणि त्याचे महत्व सांगा.
 - २) 'पौष्टिक आहार' ही संकल्पना आणि त्याचे महत्व सांगून-पौष्टिक आहाराबाबत सामाजिक अंगे (aspects) विस्तृतपणे लिहा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोनांची उत्तरे २५० शब्दांत लिहा. (२०)
 - १) आरोग्य आणि स्वच्छतेच्या जपणुकीत व्यक्तीची सामाजिक जबाबदारी.
 - २) स्त्रियां साठीची गर्भनिरोधके.
 - ३) Diarrhoea हगवण.
 - ४) एच. आय. व्ही/एडस होण्याची कारणे.
४. खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे १०० शब्दांत लिहा. (२०)
 - १) रोगाचा समूल नाश करणे. eradication.
 - २) हिपॅटायटिस.
 - ३) DOT डॉट.
 - ४) डेंग्यू.
 - ५) चाळीशी नंतरची काळजी.
 - ६) विंडो पीरियड. (window period)

[3610] – 302

M.S.W. (Semester – III) Examination, 2009
SOCIAL WORK
GX : Social Legislation and Legal System in India
(2008 Pattern) (Compulsory)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*N.B. : i) All questions are compulsory.
ii) Figures in the bracket indicate marks.*

1. Answer **any one** of the following in **500** words : **(20)**
 - 1) “Social justice and laws reflect the prevailing views in society. Discuss this statement in the context of social legislations.
 - 2) Critically discuss the major provisions of human rights legislation in India.
2. Answer **any one** of the following in **500** words : **(20)**
 - 1) Lok Adalat has been developed as an alternate mechanism of legal aid for the poor and underprivileged – Discuss critically.
 - 2) ‘The consumer is King’ – Discuss this statement in the context of Consumer Protection Act.
3. Answer **any two** of the following in **200** words : **(20)**
 - 1) Discuss when there is interface of social workers with the legal system and the need for them to have knowledge of law and legal procedures.
 - 2) Explain the ways in which legislations serve as an instrument of social justice and control.
 - 3) Discuss the legal mechanisms to deal with human rights violation and the major functions of Human Rights Commission.
 - 4) Explain how the Mental Health Act protects the right to health care of mentally ill patients ?

P.T.O.

4. Answer **any four** of the following in **100** words :

(20)

- 1) Meaning of social legislation.
- 2) Distinguish between adoption and guardianship.
- 3) State conditions for a valid marriage under Hindu and Christian Law.
- 4) Importance of Family Court.
- 5) Briefly explain conditions under which medical termination of pregnancy is legally permitted.
- 6) Explain the restrictions on soliciting by a sex worker under Immoral Traffic Prevention Act.

मराठी रूपांतर

सूचना: १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे उत्तर ५०० शब्दांत लिहा :

(२०)

- १) 'सामाजिक न्याय व कायदे समाजातील प्रचलित विचार दर्शवितात' – सामाजिक कायद्यांच्या संदर्भात या वाक्याची चर्चा करा.
- २) भारतातील मानव हक्क कायद्याच्या प्रमुख तरतुदींबद्दल टीकात्मक चर्चा करा.

२. खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे उत्तर ५०० शब्दांत लिहा :

(२०)

- १) दारिद्र्य गटातील व वंचित घटकांसाठी कायद्याचे सहाय्य पोचविण्यासाठी लोक अदालत ही एक पर्यायी तरतूद आहे – टीकात्मक चर्चा करा.
- २) “ग्राहक हा राजा आहे” – या वाक्याची चर्चा ग्राहक संरक्षण कायद्याच्या संदर्भात करा.

३. खालीलपैकी कोणत्याही दोनांची उत्तरे २०० शब्दांत लिहा : (२०)

- १) सामाजिक कार्यकर्त्यांचा कायदा प्रणाली बरोबर संपर्क व त्यांना कायदा व कायदेशीर पद्धतीच्या ज्ञानाची गरज चर्चा करा.
- २) कायदे हे सामाजिक न्याय व नियंत्रणाचे साधन कसे ठरतात – स्पष्ट करा.
- ३) मानव हक्क भंग झाल्यास कायदेशीर यंत्रणा व मानव हक्क आयोगाचे प्रमुख कार्य – चर्चा करा.
- ४) मानसिक आरोग्य कायदा हा मानसिक रुग्णांचे आरोग्य सेवेसाठी हक्क कसे सुरक्षित ठेवते ते स्पष्ट करा.

४. खालीलपैकी कोणत्याही चारांची उत्तरे १०० शब्दांत लिहा. (२०)

- १) सामाजिक कायद्याचा अर्थ सांगा.
- २) दत्तक व पाळकत्व यातील फरक स्पष्ट करा.
- ३) हिंदू व ख्रिस्ती विवाह संपन्न करण्यास बंधनकारक तरतूदी लिहा.
- ४) कौटुंबिक न्यायालयाचे महत्त्व सांगा.
- ५) गर्भपात करण्यासाठी कायद्या अंतर्गत आवश्यक परिस्थिती/बाबी संक्षिप्तपणे स्पष्ट करा.
- ६) अनैतिक वाहतूक प्रतिबंध कायद्या अंतर्गत (Immoral Traffic Prevention Act) वेश्या व्यवसाय करणाऱ्यांना लगेच करणे/आकर्षित करणे-यासाठीचे निर्बंध स्पष्ट करा.

[3610] – 303

M.S.W. (Semester – III) Examination, 2009
SOCIAL WORK
FCW – III : Women Issues, Development and Empowerment
(Specialization) (2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

***Instructions :** 1) All questions are compulsory.
2) Figures in **brackets** indicate marks.*

1. Answer **any one** of the following in **500** words : **(20)**
 - 1) Discuss the economic status of women in India.
 - 2) Discuss the NGO's initiatives for development of women after 1975.
2. Answer **any one** of the following in **500** words : **(20)**
 - 1) Take critical review of women's participation in political process after 73rd/74th amendment.
 - 2) Discuss the causes and its implications on women of the following diseases- RTI, T.B. and Anemia.
3. Answer **any two** of the following in **250** words : **(20)**
 - 1) Describe the implementing machinery and its role for prevention of Domestic violence.
 - 2) Discuss the needs of gender sensitivity in context of present situation of women.
 - 3) "SHG is a grass root women's organisation for women's empowerment" comment.
 - 4) "There is class, caste and religion variation in status of women". Explain.
4. Answer **any four** of the following in **100** words **each** : **(20)**
 - 1) Write and explain objectives of National and State Commission for women.
 - 2) Causes of mortality among women during reproductive age.
 - 3) Explain – Double burden of work on women.
 - 4) Write psycho-social implications on women due to child marriages.
 - 5) Concept of "Domestic violence" defined in Domestic Violence Act (2006).
 - 6) Various roles played by women in family.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

- सूचना :** 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 2) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.
 3) मूळ इंग्रजी प्रश्न ग्राह्य धरावेत.

१. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)
 - १) भारतातील महिलांच्या आर्थिक दर्ज्यावर चर्चा करा.
 - २) १९७५ सालानंतर स्वयंसेवी संस्थांच्या महिला-विकास प्रयत्नावर चर्चा करा.
२. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)
 - १) ७३ व्या/७४ व्या घटना दुरुस्ती नंतर महिलांच्या राजकीय प्रक्रियेतील सहभागाचे टीकात्मक परीक्षण द्या.
 - २) खालील नमूद केलेल्या आजारांची कारणे व परिणाम-चर्चा करा आर.टी.आय, टि.बी. आणि अॅनिमिया.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी १५० शब्दात उत्तरे लिहा : (२०)
 - १) कौटुंबिक हिंसा प्रतिबंधासाठी असलेल्या अमंलबजावणी यंत्रणा व त्याची भूमिका नमूद करा.
 - २) “महिलांच्या सध्य परिस्थिती संदर्भात” – “लिंगभाव संचेतनाची गरज” चर्चा करा.
 - ३) “स्वयं सहायता गट” ही महिला सबलीकरणासाठी महिलांची स्थानिक संघटना टिप्पणी लिहा.
 - ४) “स्त्रीयांच्या दर्ज्यामध्ये – वर्ग, जात व धर्म आधारित विविधता आहे” स्पष्ट करा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची प्रत्येकी १०० शब्दात उत्तरे लिहा : (२०)
 - १) राष्ट्रीय व राज्य महिला आयोगांची उद्दष्टे स्पष्ट करा.
 - २) पुनः उत्पादन वयोगटातील महिला मृत्यु दराची कारणे लिहा.
 - ३) “महिलांवर कामाचा दुष्पट बोजा” स्पष्ट करा.
 - ४) बाल विवाह मुळे महिलांवर होणारे मनो-सामाजिक परिणाम.
 - ५) “कौटुंबिक हिंसा” संकल्पना स्पष्ट करा (कौटुंबिक हिंसाचार कायद्यानुसार).
 - ६) कुटुंबातील महिलांच्या विविध भूमिका नमूद करा.

[3610] – 304

M.S.W. (Semester – III) Examination, 2009
SOCIAL WORK (2008 Pattern)
FCW – IV : Family Life Education and Population Studies
(Specialization)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*Instructions: 1) Attempt **all** questions.
2) Figures in **bracket** indicate marks.*

1. Answer **any one** of the following in **500** words. (20)
 - 1) Discuss concept, philosophy and significance of family life education in the context of quality of life.
 - 2) Discuss the concept of sexual health and significance of sexuality education for prevention of sexuality related problems.
2. Answer **any one** of the following in **500** words : (20)
 - 1) Discuss the concept of population education and explain goals of population education in the context of Indian situation.
 - 2) Discuss the relevance of participatory methodology in family life education programme.
3. Answer **any two** in **250** words **each**. (20)
 - 1) Prepare a content plan for aging couples.
 - 2) Explain : “Value education is actually value clarification”
 - 3) Discuss objectives and key programmes of population policy.
 - 4) Prepare a detailed module on “mate selection” topic for I.T. professionals.
4. Answer **any four** in **100** words **each** : (20)
 - 1) Components of healthy family relationship
 - 2) Extension education approach in Family Welfare Programme (Family Planning).
 - 3) Steps in need assessment for starting family life education.
 - 4) Importance of understanding family life cycle for planning family life education.
 - 5) Skills of family life educators
 - 6) Define life skill training.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्नांची उत्तरे लिहा.
२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा. (२०)
 - १) जीवनाच्या गुणवत्तेच्या संदर्भात कुटुंब जीवन शिक्षणाची संकल्पना, तत्त्वप्रणाली व महत्त्व सविस्तर लिहा.
 - २) लैंगिक आरोग्य ही संकल्पना स्पष्ट करा व लैंगिक समस्यांचा प्रतिबंध करण्यासाठी-लैंगिक शिक्षणाचे महत्त्व सविस्तर विशद करा.
२. खालीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा. (२०)
 - १) लोकसंख्या शिक्षण ही संकल्पना स्पष्ट करा. भारताच्या परिस्थितीच्या संदर्भात लोकसंख्या शिक्षणाची ध्येय उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
 - २) कुटुंब जीवन शिक्षण कार्यक्रमासाठी सहभागी प्रशिक्षण पद्धतीचे महत्त्व सोदाहरण स्पष्ट करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे प्रत्येकी २५० शब्दात लिहा : (२०)
 - १) वृद्धावस्थेतील दांपत्यासाठी कुटुंबजीवन शिक्षण आराखडा तयार करा.
 - २) 'मूल्य प्रशिक्षण हे खरोखर मूल्य स्पष्टतेचे शिक्षण आहे' स्पष्ट करा.
 - ३) भारताच्या लोकसंख्याधोरणाची उद्दिष्टे सांगून, त्यातील प्रमुख कार्यक्रम सविस्तर लिहा.
 - ४) आय.टी. क्षेत्रात कामकरणाऱ्या तरुणां साठी "जोडीदार निवड" ह्या एका मुध्यासाठी सविस्तर आराखडा तयार करा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १०० शब्दात लिहा : (२०)
 - १) आरोग्यपूर्ण कौटुंबिक संबंधांचे घटक सांगा.
 - २) कुटुंब कल्याण कार्यक्रमातील विस्तार शिक्षणाची दृष्टीकोन.
 - ३) कुटुंबजीवन शिक्षणाचा अभ्यासक्रम तयार करण्यासाठी गरजांचा अभ्यास करण्याचे महत्त्व.
 - ४) कुटुंबजीवन शिक्षण नियोजन करण्यासाठी कुटुंबजीवन चक्राचे ज्ञान असणे महत्त्वाचे आहे.
 - ५) कुटुंबजीवन शिक्षण प्ररिक्ष याची कौशल्ये.
 - ६) "जीवन कौशल्यं प्रशिक्षण" व्याख्या करा.

[3610] – 305

M.S.W. (Semester – III) Examination, 2009
SOCIAL WORK
FCW- V : Youth and Development (Specialization)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B.: 1) Attempt **all** questions.
2) Figures in **bracket** indicate marks.

- I. Answer **any one** of the following in **500** words. (20)
- 1) Define youth and discuss characteristics of youth.
 - 2) Write an essay on "influence of socio-economic and political situations on youth".
- II. Answer **any one** of the following in **500** words. (20)
- 1) Describe - youth exchange programme and its reality.
 - 2) Take a review of programme Nehru Yuva Kendra.
- III. Answer **any two** of the following in **250** words **each**. (20)
- 1) Discuss the present situation of youth hostel movement in India.
 - 2) Explain the role of CBOs in development of grass root level youths.
 - 3) Explain - situational analysis of youth in India.
 - 4) Discuss - Economic development corporations, a source for economic development of youth.
- IV. Answer **any four** of the following in **100** words **each**. (20)
- 1) Concept of youth.
 - 2) Unemployment problem among urban youth.
 - 3) Changing attitude of youth towards sexuality.
 - 4) Problems faced by youths in development of self-identity.
 - 5) Employment Bureau.
 - 6) Reality show and youth.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

१. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा. (२०)
- १) युवक म्हणजे काय ते सांगून त्याची वैशिष्ट्ये लिहा.
- २) “सामाजिक, आर्थिक व राजकीय परिस्थितीचा युवकावर असणारा प्रभाव” यावर निबंध लिहा.
२. खालीलपैकी कोणतेही एका प्रश्नांचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा. (२०)
- १) युवक देवाण घेवाण कार्यक्रम व वास्तविकता, विशद करा.
- २) नेहरू युवा केंद्राच्या विविध कार्यक्रमाचा आढावा घ्या.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २५० शब्दात लिहा. (२०)
- १) भारतातील युथ हॉस्टेल चळवळीच्या सध्यस्थितीची चर्चा करा.
- २) वस्तीपातळीवरील युवकांच्या विकासामध्ये वस्ती पातळीवर कार्यकरणाच्या संस्थांची भूमिका विशद करा.
- ३) भारतीय युवकांच्या परिस्थितीचे विश्लेषण करा.
- ४) आर्थिक विकास महामंडळे, तरुणांच्या आर्थिक विकासाचे माध्यम होत चर्चा करा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही ४ प्रश्नांची प्रत्येकी १०० शब्दात उत्तरे द्या. (२०)
- १) ‘युवक’ संकल्पना.
- २) शहरी युवकांचा बेरोजगारीचा प्रश्न.
- ३) लैंगिकते विषयी तरुणांचा बदलता दृष्टिकोन.
- ४) स्वतःची ओळख घडविनांना येणाऱ्या अडचणी.
- ५) रोजगार नोंदणी केंद्र.
- ६) रिअॅलिटी-शो आणि युवक.

M.S.W. (Semester – III) Examination, 2009
SOCIAL WORK (2008 Pattern)
MPSW – III : Psychiatric Information in Child and Adult Psychiatry
(Specialization)

Time : 3 Hours

Total Marks : 80

Note : 1) All questions are compulsory.
2) Figures in brackets indicate marks.

1. Long answer type. (20)
Answer **any one** question (out of **two**) in **500** words.
 - a) Discuss the etiology, clinical features and management of Major Depressive Disorder. Enumerate the different types of Mood Disorders.
 - b) Discuss in detail Dissociative Disorders.
2. Long answer type. (20)
Answer **any one** question (out of **two**) in **500** words.
 - a) Write in detail on PARANOID SCHIZOPHRENIA and enumerate the different conditions where Catatonia is seen.
 - b) State the different types of Learning Disorders. Discuss in detail DYSLEXIA.
3. Short answer type. (20)
Answer **any two** questions (out of **four**) in **250** words.
 - a) Write a note on Paraphilias.
 - b) Discuss briefly Bulimia Nervosa.
 - c) Explain Panic Disorder. Discuss briefly Agoraphobia.
 - d) Briefly discuss Persistent Delusional Disorder.
4. Short notes answer type. (20)
Answer **any four** questions (out of **six**) in **100** words.
 - a) Elimination Disorders
 - b) Brief Psychotic Disorder
 - c) Body Dysmorphic Disorder
 - d) Seasonal Affective Disorder
 - e) Hallucinations
 - f) Voyeurism.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. कुठल्याही एका प्रश्नाचे ५०० शब्दात उत्तर लिहा : (२०)
 - अ) नैराश्य (Major Depressive Disorder) ची कारणमिमांसा, लक्षण आणि व्यवस्थापन ह्या बदल सविस्तर माहिती लिहा. भावनिक आजारा (Mood Disorders) चे वेगवेगळे प्रकार कोणते ?
 - ब) डिसोशिएटिव्ह आजारा (Dissociative Disorders) बदल सविस्तर माहिती लिहा.
२. कुठल्याही एका प्रश्नाचे ५०० शब्दात उत्तर लिहा : (२०)
 - अ) संशयी छिन्नमनस्कता (Paranoid Schizophrenia) बदल सविस्तर माहिती लिहा. कॅटाटोनिया (Catatonia) कोणत्या वैद्यकीय आजारात आढळतो ?
 - ब) लर्निंग डिसऑर्डर (Learning Disorder) चे वेगवेगळे प्रकार कोणते ? डिसलेक्सिया (Dyslexia) बदल सविस्तर माहिती लिहा.
३. कुठल्याही दोन प्रश्नांचे २५० शब्दात उत्तर लिहा : (२०)
 - अ) पॅराफिलिया (Paraphilia)
 - ब) बुलिमिया नर्वोसा (Bulimia Nervosa)
 - क) पॅनिक डिसऑर्डर (Panic Disorder) म्हणजे काय ? अँगोराफोबिया बदल थोडक्यात माहिती लिहा.
 - ड) परसिसटंट डिल्युशनल डिसऑर्डर (Persistent Delusional Disorder)
४. कुठल्याही चार प्रश्नांचे १०० शब्दात उत्तर लिहा : (२०)
 - अ) एलिमिनेशन डिसऑर्डर (Elimination Disorder)
 - ब) ब्रीफ सायकोटिक डिसऑर्डर (Brief Psychrotic Disorder)
 - क) बौडी डिसमॉर्फिक डिसऑर्डर (Body Dysmorphic Disorder)
 - ड) सीझनल अफेक्टिव्ह डिसऑर्डर (Seasonal Affective Disorder)
 - ढ) भास (Hallucinations)
 - ण) वीयरिझम (Voyeurism).

[3610] – 307

M.S.W. (Semester – III) Examination, 2009
SOCIAL WORK (2008 Pattern)
MPSW IV : Counselling : Theory and Practice in Medical and
Psychiatric Settings (Specialization)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*N.B.: 1) All questions are compulsory.
2) Figures in the bracket indicate marks.*

I. Answer **any one** out of two questions in **500** words. **(20)**

- 1) Write in detail principles, techniques of behavior therapy and explain its use in counselling with examples.
- 2) Discuss in detail areas of work with a woman found HIV positive in antenatal clinic and how would you help her ?

OR

- 2) Discuss the concept of burnout and measures to overcome it.

II. Answer **any one** out of two questions in **500** words. **(20)**

- 1) 'Career pressures are affecting young generation very much', discuss this sentence in the light of attempted suicide cases and write areas of work in the same.
- 2) Discuss the importance of understanding transactional analysis for counsellors.

OR

- 2) Understanding of theories of personality is essential for counsellors, detailed discussion with examples is expected.

III. Answer **any two** out of four in **250** words. **(20)**

- 1) Counselling for organ donation.
- 2) Counselling in medical termination cases.
- 3) Domestic violence.
- 4) Working with adoptive couple.

P.T.O.

IV. Answer **any four** out of six in **100** words.

(20)

- 1) Family life cycle and its importance while working with family.
- 2) Adherence counselling.
- 3) Positive reinforcement.
- 4) Qualities in counsellor.
- 5) Defence mechanisms used by addict.
- 6) Aspects to be covered in premarital counselling.

मराठी रूपांतर

सूचना: १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक .
२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी एकाचे उत्तर ५०० शब्दांत लिहा.

(२०)

- १) वर्तन उपचार पद्धतीची तत्वे, तंत्रे लिहा समुपदेशनातील त्याचा उपयोग सोदाहरण स्पष्ट करा.
- २) प्रसूती पूर्व कालजी केंद्रावर आलेल्या एच. आय. व्ही. ची चाचणी पॉझिटिव्ह आलेल्या स्त्रीबरोबर कोणकोणत्या बाबींवर काम करावे लागेल ते सांगून तुम्ही कशी मदत कराल ते सांगा.

किंवा

२) 'व्यावसायिक थकवा' ही संकल्पना चर्चा करून त्यावरील उपाय सांगा.

२. खालीलपैकी एकाचे उत्तर ५०० शब्दांत लिहा.

(२०)

- १) 'तरुण पिढीला करियर, व्यवसाय भवितव्य' याबाबत सध्या खूप ताण आहेत' या वाक्याला अनुसरून-आत्महत्येचा प्रयत्न केलेल्या व्यक्तिबरोबर कशा प्रकारे काम करावे लागेल त्या बाबी लिहा.
- २) Transactional Analysis – T.A. – समजव्याचे महत्व समुपदेशकांसाठी का महत्वाचे आहे त्याची चर्चा करा.

किंवा

२) 'व्यक्तिमत्त्वाचे सिद्धांत' समुपदेशकाला समजणे का गरजेचे आहे ते विस्तृत सोदाहरण लिहीणे अपेक्षित आहे.

३. खालीलपैकी दोनांची उत्तरे २५० शब्दात लिहा.

(२०)

- १) अवयवदानासाठी समुपदेशन.
- २) गर्भपातासंदर्भातील प्रसंगात समुपदेशन.
- ३) कौटुंबिक हिंसाचार.
- ४) बाल दत्तक घेऊ इच्छिणाऱ्या जोडाय़ा बरोबर करावे लागणारे काय ?

४. कोणत्याही चारांची उत्तरे १०० शब्दांत लिहा.

(२०)

- १) कुटुंब जीवन चक्र आणि त्याचे कुटुंबाबरोबर काय करतांनाचे महत्व.
- २) अध्वेअरन्स् कौन्सेलिंग- Adherence counselling.
- ३) पॉझिटिव्ह रिअेनफोर्समेंट - Positive reinforcement.
- ४) समुपदेशकात आवश्यक गुण.
- ५) व्यसनी व्यक्तिंकडून वापरले जाणारे संरक्षक यंत्रणा.
- ६) विवाहपूर्व समुपदेशनात सांगण्याच्या बाबी.

[3610] – 308

M.S.W. (Semester – III) Examination, 2009

SOCIAL WORK

**MPSW V : Psycho-Social Aspects of Sickness, Care And Rehabilitation
(2008 Pattern) (Specialization)**

Time : 3 Hours

Total Marks : 80

*Note : 1) All questions are **compulsory**.
2) Figures in brackets **indicate** marks.*

1. Answer **any 1** in **500** words. (20)
 - i) Discuss the roles and functions of the MSW during the 4 phases of illness.
 - ii) State the symptoms of schizophrenia which result in disturbing the social functioning of the patient and bring out the areas of illness education to family members.
2. Answer **any 1** in **500** words. (20)
 - i) Discuss the psychological and social implications of learning disability for children and parents.
 - ii) Discuss the various social attitudes towards the physically handicapped and explain the role of MSW in the creation of an inclusive society.
3. Answer **any 2** in **250** words **each** : (20)
 - i) Discuss the influence of Religion and culture on Indian women which affects their health.
 - ii) Discuss the psycho-social aspects of infertility and menopause.
 - iii) State the causes of enuresis and the guidelines for its management.
 - iv) Explain the role of MSW in a surgical ward.
4. Answer **any 4** in **100** words **each** : (20)
 - i) State the role of MSW in formation of scientific attitudes towards health.
 - ii) State the social causes of burns.
 - iii) Discuss the psychological implications of epilepsy.
 - iv) Write a note on 'Planned Parenthood'.
 - v) Discuss the psychological reactions to diagnosis of Leprosy.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना: १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक
२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. कोणत्याही १ प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दांत लिहा : (२०)
 - १) वैद्यकीय सामाजिक कार्यकर्त्यांची आजाराच्या चार टप्प्यांतील भूमिका व कार्ये स्पष्ट करा.
 - २) छिन्नमनस्कता या आजारातील रुग्णाची सामाजिक भूमिका बिघडवणारी लक्षणे नमूद करा व कुटुंबीयांना आजाराविच्यायी साक्षर करण्याचे घटक नमूद करा.
२. कोणत्याही १ प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दांत लिहा : (२०)
 - १) शैक्षणिक अक्षमते मुले मुलांवर व पालकांवर होणाऱ्या मनोसामाजिक परिणामांवर चर्चा करा.
 - २) शारिरीक अपंगांकडे बघण्याचा समाजाचा दृष्टिकोन यावर चर्चा करा व अपंगांना समाविष्ट करून घेणारा समाज निर्माण करण्यासाठी वैद्यकीय समाज कार्यकर्त्यांची भूमिका स्पष्ट करा.
३. कोणत्याही २ प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २५० शब्दांत लिहा : (२०)
 - १) धर्म आणि संस्कृती यांचा भारतीय स्त्रीयांच्या आरोग्यावर होणारा परिणाम यावर चर्चा करा.
 - २) वंध्यत्व आणि रजोनिवृत्ती यातील मनो सामाजिक घटकांवर चर्चा करा.
 - ३) अंथरुणात लघनी होणे (Enuresis) याची कारणे सांगून त्याचे व्यवस्थापन यासाठी सूचना करा.
 - ४) शल्यचिकीत्सा कक्षातील वैद्यकीय सामाजिक कार्यकर्त्यांची भूमिका स्पष्ट करा.
४. कोणत्याही ४ प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १०० शब्दांत लिहा : (२०)
 - १) वैद्यकीय सामाजिक कार्यकर्त्यांची आरोग्या बद्दल शास्त्रीय दृष्टिकोन निर्माण करण्यातील भूमिका स्पष्ट करा.
 - २) भाजण्या मागील सामाजिक कारणे स्पष्ट करा.
 - ३) अपस्मार/फेफरे या आजाराचे मानसिक परिणाम स्पष्ट करा.
 - ४) 'नियोजित पालकत्व' – टीप लिहा.
 - ५) कुष्ठरोगाचे निदान झाल्यावर उमटणाऱ्या मानसिक प्रतिक्रियांवर चर्चा करा.

[3610] – 309

M.S.W. (Semester – III) Examination, 2009
SOCIAL WORK (Specialization)
URCD – III : Development Economics (2008 Pattern)

Time: 3 Hours

Total Marks: 80

*N.B : 1) Attempt **all** questions.
2) Figures in bracket indicate marks.*

1. Answer **any one** of the following in **500** words : (20)
 - 1) Examine the importance of capital, technology and organisation in urban development context.
 - 2) Describe the concept and meaning of development and examine the co-relationship between economic and social development.
2. Answer **any one** of the following in **500** words : (20)
 - 1) Describe the challenges faced by Indian rural and urban economy due to globalization.
 - 2) Urban and rural economic development in India is interdependent– Comment.
3. Answer **any two** of the following in **250** words **each** : (20)
 - 1) White Revolution in India.
 - 2) Importance of banking sector in Indian economy.
 - 3) Write a note on Jawaharlal Nehru Urban Renewal Mission.
 - 4) Objectives behind setting up of MIDC.
4. Answer **any four** of the following in **100** words **each** : (20)
 - 1) Concept of Human Development Index.
 - 2) Principles of co-operation.
 - 3) Cooperative housing.
 - 4) Cooperative credit system.
 - 5) Green Revolution in India.
 - 6) Human capital as a concept.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

१. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नांचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : २०
 - १) नागरी विकासाचे संदर्भात भांडवल, तंत्रज्ञान आणि संघटनांचे महत्वाचे परीक्षण करा.
 - २) विकासाची संकल्पना व अर्थ स्पष्ट करा आणि आर्थिक व सामाजिक विकासाचे एक मेकासी संबंध याचे परीक्षण करा.
२. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नांचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा. २०
 - १) “जागतिकीकरणामुळे ग्रामीण व नागरी अर्थ व्यवस्था समोर आव्हाने” चर्चा करा.
 - २) “भारतातील नागरी व ग्रामीण विकास एकमेकासी निगडित आहे” या विधानाची चर्चा करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांचे उत्तरे प्रत्येकी २५० शब्दात लिहा : २०
 - १) भारतात धवल क्रांति.
 - २) बँकिंग क्षेत्राचे भारतीय अर्थ व्यवस्था मध्ये महत्त्व.
 - ३) टीप लिहा – ‘जवाहरलाल नेहरू अर्बन रिनियल मिशन’.
 - ४) एम.आय.डी.सी.(MIDC) स्थापित करण्या भागचे उद्दिष्टे.
४. खालीलपैकी कोणत्याही **चार** प्रश्नांचे उत्तरे प्रत्येकी १०० शब्दात लिहा. २०
 - १) मानव विकास निर्देशांक – संकल्पना लिहा.
 - २) सहकाराचे तत्त्वे.
 - ३) सहकारी गृह निर्माण.
 - ४) सहकारी पत व्यवस्था.
 - ५) भारतता हरित क्रांति
 - ६) मानवी संपत्ति (Human capital) संकल्पना लिहा.

[3610] – 310

M.S.W. (Semester – III) Examination, 2009
SOCIAL WORK
URCD IV : Development Communication for Social Workers
(2008 Pattern)
(Specialization)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Note : 1) All questions are compulsory.
2) Figures in brackets indicate marks.

1. Answer **any one** of the following in **500** words. (20)
 - 1) 'Mass media are a contributory force for development'. Discuss this statement in the context of developing countries.
 - 2) Critically discuss experiments in participatory communication strategies for health education.
2. Answer **any one** of the following in **500** words. (20)
 - 1) Discuss with examples, the use of folk media in development communication.
 - 2) Explain the goals of street theatre and discuss how you would develop a street play on the theme of caste discrimination.
3. Answer **any two** of the following in **250** words **each**. (20)
 - 1) Discuss briefly with examples, concept of participatory communication for development.
 - 2) Discuss the use of devcom for empowerment in the context of Fogo Island experiment.
 - 3) Briefly discuss the influence of development paradigms on changing approaches in devcom.
 - 4) Discuss the significance of 'source', 'receiver' and 'channel' in participatory communication.
4. Answer **any four** out of the following in **100** words **each**. (20)
 - 1) State the significance of SITE project in Kheda.
 - 2) Types of communication in development field.
 - 3) Discuss-participatory rural newspaper as a medium for activating development.
 - 4) Distinguish between Information Education Communication and Behaviour Change Communication.
 - 5) Explain use of conscientisation as a tool for liberation.
 - 6) Explain importance of communication planning.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना: १) सर्व प्रश्न आवश्यक.

२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

३) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका ग्राह्य धरा.

१. खालीलपैकी कोणत्याही एकाचा उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)

- १) विकासासाठी प्रसार माध्यमे एक योगदायक घटक ठरतात या वाक्याचे विकसनशील देशाच्या संदर्भातील चर्चा करा.
- २) आरोग्य शिक्षणासाठी सहभागी संवाद रणनीतीचे प्रयोगांबद्दल ठीकात्मक चर्चा करा.

२. खालीलपैकी कोणत्याही एकाचा उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)

- १) विकास संज्ञापना मध्ये लोक कला माध्यम – सोदाहरण चर्चा करा.
- २) पथ नाट्य चे ध्येय सांगा. 'जाती भेद' या विषया बद्दल पथ नाट्य चे सादरीकरणाची तयारी कसे करणार ? सविस्तर चर्चा करा.

३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नाचा उत्तर २५० शब्दात लिहा : (२०)

- १) विकासा साठी सहभागी संज्ञापन या संकल्पनेची संक्षिप्तपणे, सोदाहरण चर्चा करा.
- २) फोगो बेटात झालेला प्रयोगाच्या संदर्भात विकास संज्ञापनातून सबलीकरण – चर्चा करा.
- ३) विकासाचे सैद्धांतिक चौकटींचे विकास संज्ञापनाचे मार्गावर परिणाम – थोडक्यात चर्चा करा.
- ४) “स्त्रोत”, “स्वीकारणारा” व “वाहिनी” यांचे सहभागी संज्ञापनात महत्त्व – चर्चा करा.

४. खालीलपैकी कोणत्याही चारावर १०० शब्दात उत्तर लिहा : (२०)

- १) खेडा मधील “साईट” (SITE) प्रकल्पाचे महत्त्व सांगा.
- २) विकासाच्या क्षेत्रात संज्ञापनाचे प्रकार.
- ३) सहभागी ग्रामीण वर्तमान पत्र विकासाला क्रियात्मक करण्याकरीता एक माध्यम – चर्चा करा.
- ४) ‘माहिती शिक्षण संज्ञापन’ व ‘वर्तणूक बदलण्या करीता संज्ञापन’ – फरक लिहा.
- ५) सचेतना जागृती मुक्ति साठी साधन – स्पष्ट करा.
- ६) संज्ञापन नियोजनाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

[3610] – 311

M.S.W. (Sem. – III) Examination, 2009

SOCIAL WORK

URCD-V : Government and Voluntary Agencies for Urban Rural and Tribal Development

(2008 Pattern) (Specialization)

Time : 3 Hours

Total Marks : 80

*Note : 1) All questions are **compulsory**.*

*2) The marks in the **bracket** indicate the marks.*

1. Answer **any one** question in **500** words : (20)

1) Critically discuss the challenges in development of leadership from marginalized sections in rural areas.

2) With illustrations explain the role of NGOs in rural development.

2. Answer **any one** question in **500** words : (20)

1) Discuss in detail the demands made by the people's organizations in the context of the rights of the tribal communities.

2) Critically evaluate the Integrated Rural Development Programme.

3. Answer **any two** questions in **250** words : (20)

1) Describe the salient features of the National Rural Employment Guarantee Act.

2) Describe the structure and functions of DRDA.

3) Discuss the contribution of NGOs in health sector in rural development.

4) Critically review the government efforts in tribal development.

4. Write short notes on **any four** of the following topics in **100** words : (20)

1) Nirmal Gram Yojana.

2) Urban development programme under Municipal Corporation

3) CAPART

4) Swarna Jayanti Shahari Rojgar Yojana

5) Sarva Shiksha Abhiyan

6) Provisions in Jawaharlal Nehru National Urban Renewal Mission for urban poor.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक.
२) कंसातील संख्या गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी एका प्रश्नांचे ५०० शब्दात उत्तर लिहा. (२०)
 - १) 'ग्रामीण भागातील वंचित घटकांतील नेतृत्व विकासातील आव्हाने' त्याची टीकात्मक चर्चा करा.
 - २) उदाहरणांसहीत अशासकीय संस्थांची ग्रामीण विकासातील भूमिका विशद करा.
२. कोणत्याही एका प्रश्नांचे ५०० शब्दात उत्तर लिहा. (२०)
 - १) आदिवासी समूहांच्या हक्कांच्या संदर्भात-जनसंघटनांनी केलेल्या मागण्यांची चर्चा करा.
 - २) एकात्मिक ग्रामीण विकास कार्यक्रमाचे टीकात्मक मूल्यमापन करा.
३. कोणत्याही २ प्रश्नांची १५० शब्दात उत्तरे लिहा. (२०)
 - १) राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी कायदाची वैशिष्ट्ये सांगा.
 - २) डी.आर.डी.ए. (जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा) ची संरचना व कार्य लिहा.
 - ३) ग्रामीण भागातील आरोग्याच्या संदर्भात-अशासकीय संस्थांच्या योगदानाची चर्चा करा.
 - ४) आदिवासी विकासासाठीच्या शासकीय प्रयत्नांचा टीकात्मक आढावा द्या.
४. कोणत्याही ४ प्रश्नांवर संक्षिप्त टिपा लिहा. (२०)
 - १) निर्मल ग्राम योजना
 - २) महानगर पालिकेमधील नागरी समुदाय विकास कार्यक्रम
 - ३) कापार्ट
 - ४) स्वर्ण जयंती शहरी रोजगार योजना
 - ५) सर्व शिक्षा अभियान
 - ६) शहरी गरीबांसाठी जवाहरलाल नेहरू राष्ट्रीय नागरी नूतनीकरण अभियानातील तरतूदी.

[3610] – 312

M.S.W. (Semester – III) Examination, 2009
SOCIAL WORK (2008 Pattern)
HRM III : Labour Legislations
(Specialization)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instructions : 1) Attempt *all* questions.
2) Figures in **bracket** indicate marks.

- I. Answer **any one** of the following in **500** words. (20)
- 1) Write an essay on Social Security legislations and state the important provisions of P.F. Act, 1952.
 - 2) Explain in details the contents of the health and safety aspects under the Factories Act of 1948.
- II. Answer **any one** of the following in **500** words. (20)
- 1) Define apprentice and explain the provisions as per the Apprentice Act, 1961.
 - 2) Explain the internal and external factors which influenced the development of labour legislations in India.
- III. Answer **any two** of the following in **250** words. (20)
- 1) Discuss the provisions of Factories Act of 1948 about the grant of annual leave to the workers.
 - 2) Explain the duties entrusted to authorities under the I.D. Act, 1947.
 - 3) Explain the payment of compensation under the Workmens' Compensation Act, 1923.
 - 4) Write the Rights and Liabilities of a registered trade union under the Trade Union Act, 1926.
- IV. Answer **any four** of the following in **100** words. (20)
- 1) Premises which are excluded from definition of factory.
 - 2) E.S.I. and P.F. contributions of employers and employees.
 - 3) Any 5 provisions under Bombay Shops and ESI Act, 1948.
 - 4) Lay off and Getrenchment.
 - 5) Is Doordarshan and educational institute an industry as per I.D. Act, 1947? Justify your answer.
 - 6) Amenities to be provided by contractor for the maintenance of health and welfare of contract labour.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न आवश्यक सोडविने .
२) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिकाच ग्राह्य धरावी.

१. खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दात लिहा : (20)
 - १) निबंध लिहा : सामाजिक सुरक्षिततेचे कायदे व भविष्य निर्वाह निधी-1952 मधील तरतूदी.
 - २) कारखाना कायदा 1948 नुसार आरोग्य व सुरक्षिततेचे विविध घटक स्पष्ट करा.
२. खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दात लिहा : (20)
 - १) शिकाऊ उमेदवार-व्याख्या लिहा व त्या कायद्यातील तरतूदी लिहा.
 - २) भारतातील कामगार कायद्यांचा विकासातील अंतर्गत व बाह्य घटकांची चर्चा करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे **250** शब्दात लिहा : (20)
 - १) कारखाना कायदा 1948 नुसार कामगारांच्या वार्षिक रजेच्या तरतूदींची चर्चा करा.
 - २) औद्योगिक कळह कायदा 1947 नुसार अधिकाऱ्यांना दिलेल्या भूमिका स्पष्ट करा.
 - ३) कामगार भरपाई कायदा 1923 नुसार मिलणाऱ्या नुकसान भरपाईची चर्चा करा.
 - ४) कामगार संघटना कायदा 1926 नुसार नोदनीकृत संघटनेचे अधिकार व देयता लिहा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे **100** शब्दात लिहा : (20)
 - १) कारखाना कायदा 1948 मधून वगळलेले कारखाना क्षेत्र.
 - २) राज्य विमा योजना व भविष्य निर्वाह निधी मधील कामगार व मालक यांचा हिस्सा.
 - ३) मुंबई दुकान अधिनियम कायदा 1948 मधील कोणत्याही 5 तरतूदी.
 - ४) कामगार कपात व ले-ऑफ.
 - ५) दूरदर्शन केंद्र व शैक्षणिक संस्था ह्या औद्योगिक कळह कायद्यानुसार औद्योगिक संघटना आहेत का ? स्पष्ट करा.
 - ६) आरोग्य व कल्याणासाठी काँट्राक्टरने पुरविण्याच्या सुविधा.

[3610] – 313

M.S.W. (Semester – III) Examination, 2009

SOCIAL WORK (2008 Pattern)

Specialization

HRM – IV : Human Resource and Personnel Management

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instructions: 1) Attempt *all* questions.

2) Figures in bracket indicate marks.

I. Answer **any one** of the following in **500** words. (20)

- 1) Write an essay on Human factor in management and elaborate Hawthorne experiment.
- 2) Discuss the concept of Human Resource and describe the objectives of Personnel/Human Resource Management.

II. Answer **any one** of the following in **500** words. (20)

- 1) Write a detailed note on essential qualities of a H.R. Manager.
- 2) Define the term policy and bring out the contents and importance of sound personnel policies.

III. Answer **any two** of the following in **250** words **each**. (20)

- 1) Discuss scientific selection process in industrial organisation.
- 2) Methods of job evaluation.
- 3) Prepare a sample salary slip and explain its contents in detail.
- 4) Define and discuss job analysis.

IV. Answer **any four** of the following in **100** words **each**. (20)

- 1) Importance of Human Resource Planning.
- 2) Fringe Benefits.
- 3) Types of Transfers.
- 4) Sources of Recruitment.
- 5) Human Resource Information System (HRIS).
- 6) Concept of Dearness Allowance and Consumer Price Index.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

- सूचना:** 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 2) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.
 3) मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका ग्राह्य धरावी.

- I. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दात लिहा. (20)
- 1) निबंध लिहा – व्यवस्थापनातील मानवी घटक व हॉवथार्न प्रयोगाची चर्चा करा.
 - 2) मानव संसाधन या संकल्पनेची चर्चा व कर्मचारी/मानव संसाधन व्यवस्थापनाची उद्दिष्टे नमुद करा.
- II. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दात लिहा. (20)
- 1) मानव संसाधन व्यवस्थापकाच्या गुण विशेषांची सविस्तर चर्चा करा.
 - 2) धोरण-व्याख्या लिहा व कर्मचारी धोरणातील मुद्दे व उत्तम धोरणाचे महत्व स्पष्ट करा.
- III. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांचे उत्तर प्रत्येकी **250** शब्दात लिहा. (20)
- 1) औद्योगिक संस्थेतील शास्त्रीय निवड प्रक्रियेची चर्चा करा.
 - 2) कार्य मूल्यांकनाच्या पद्धती.
 - 3) वेतन पावतीचा नमुना तयार करून त्यातील मुद्दे सविस्तर स्पष्ट करा.
 - 4) कार्य विश्लेषण – व्याख्या लिहा व चर्चा करा.
- IV. खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांचे उत्तर प्रत्येकी **100** शब्दात लिहा. (20)
- 1) मानव संसाधन नियोजनाचे महत्व.
 - 2) अतिरिक्त (फ्रिंज) फायदे.
 - 3) बदलीचे प्रकार.
 - 4) भर्तीचे साधन.
 - 5) मानव संसाधन माहिती व्यवस्था.
 - 6) महागाईभत्ता व ग्राहक मूल्य सूचि-संकल्पना स्पष्ट करा.

[3610] – 314

M.S.W. (Semester – III) Examination, 2009
SOCIAL WORK (2008 Pattern)
HRM-V : Trade Unionism and Industrial Relations
(Specialization)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Note : 1) All questions are compulsory.
*2) Figures in **bracket** indicate marks.*

1. Answer **any one** of the following in **500** words : **(20)**
 - 1) Write essay on Labour Movement and Trade Union Movement in India.
 - 2) Write meaning of collective bargaining and explain productivity bargaining and multi-union bargaining system.
2. Answer **any one** of the following in **500** words : **(20)**
 - 1) A Workman has abused his Supervisor in the course of duties and has refused to carry out the work assigned to him. What course of action will be taken by you as per the Act, write in detail with applicable provisions of Act.
 - 2) The workmen have reported on work. After the lunch break they have suddenly stopped work without giving notice. What steps you will take as the Manager in the matter to resolve the strike situation ?
3. Answer **any two** of following in **250** words : **(20)**
 - 1) Write down the concept of Industrial relation and discuss its importance.
 - 2) Discuss the role of Union in relation to productivity and safety promotions in industry.
 - 3) Define negotiation and discuss its patterns.
 - 4) Discuss the preventive measures of industrial disputes.

P.T.O.

4. Answer any 4 of the following in 100 words :

(20)

- 1) Role of Govt. in industrial relation.
- 2) Role of Trade Union in environment protection and safety promotions in industry.
- 3) Prepare note on INTUC.
- 4) Write down the need and importance of recognition of Trade Union.
- 5) Write note on Employers Association.
- 6) Write note on Works Committee.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणताही एका प्रश्नांचे उत्तर 500 शब्दात लिहा :

(२०)

- १) निबंध लिहा-भारतातील कामगार चळवळ व कामगार संघटना चळवळ.
- २) सामुदायिक सौदवाजीचा अर्थ लिहा व उत्पादनता आणि बहुसंघटनात्मक सौदवाजीच्या पद्धती स्पष्ट करा.

२. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दात लिहा :

(२०)

- १) कंपनीमध्ये कामाच्या ठिकाणी काम सुरु असताना एका कामगाराने त्यांच्या परिवेक्षकास अपशब्द उद्गारते व ठरवून दिलेले काय करण्यास परिवेक्षकास नकार दिला. अश्या परिस्थिती मध्ये आपण कायद्या अंतर्गत काय कारवाई कराल ह्या बदल स्पष्टीकरण द्या.
- २) कंपनीचे कामगार कामावर हजर झाले. परंतु जेवणाच्या सुट्टीनंतर लगेचच काम करणे बंद केले, कोणतीही आगाऊ सुचना न द्या. आपण मानव संसाधन अधिकारी म्हणून आपण संघ वातावरण परिस्थिती मध्ये काय कारवाई कराल ह्या बदल सविस्तर स्पष्टीकरण द्या.

३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नाची उत्तरे **250** शब्दात लिहा :

(२०)

- १) औद्योगिक संबंध संकल्पना लिहा व महत्त्व स्पष्ट करा.
- २) कामगार संघटनांची उत्पादकता व औद्योगिक सुरक्षितता भूमिका चर्चा करा.
- ३) वाटाघाटी व्याख्या लिहा व पद्धती चर्चा करा.
- ४) औद्योगिक कलह संदर्भातील उपाय योजना चर्चा करा.

४. खालीलपैकी कोणत्याही ४ प्रश्नांची उत्तरे **100** शब्दात लिहा :

(२०)

- १) सरकाराची औद्योगिक संबंधातील भूमिका लिहा.
- २) कामगार संघटनांची वातावरण संवर्धन व औद्योगिक सुरक्षितता संबंधातील भूमिका लिहा.
- ३) टिपा लिह INTUC.
- ४) कामगार संघटना मान्यतेची गरज व महत्त्व लिहा.
- ५) मालक संघटना टिप लिहा.
- ६) कामगार मंडळ टिप लिहा.

[3610] – 315

M.S.W. (Semester – III) Examination, 2009
SOCIAL WORK
TWED – III : Environment Education and Development
(Specialization) (2008 Pattern)

Time: 3 Hours

Total Marks: 80

***N.B. :** i) All questions are **compulsory**.
ii) Figures in **Bracket** indicate marks.*

- I. Answer **any one** of the following in **500** words. **(20)**
- 1) Write an essay on, “Environment Education”.
 - 2) Write an essay on, “Environment Problems”.
- II. Answer **any one** of the following in **500** words. **(20)**
- 1) Discuss in detail, Recommendation of Kothari Education Commision on Environment (1966).
 - 2) Discuss in detail, Approaches to Environment Education.
- III. Answer **any two** of the following in **250** words **each** : **(20)**
- 1) Discuss the role of rural and urban institutions in Environment Education.
 - 2) Discuss the difficulties in implementing Environment Education.
 - 3) Discuss the concept and importance of Environment Education.
 - 4) Discuss in detail, problem of preparing trained teachers.
- IV. Answer **any four** of the following in **100** words **each**. **(20)**
- 1) Financial Provisions and implementation of Environment Education.
 - 2) Skills in solving Environment problems.
 - 3) Vasundhara Parishad.
 - 4) Difficulties in coordination among different agencies.
 - 5) Need of evaluation of Environment programmes.
 - 6) Social factors and Environment problems.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

- सूचना:** i) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका ग्राह्य धरावी.
 ii) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 iii) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्नाचे ५०० शब्दात उत्तर लिहा : २०
 - 1) 'पर्यावरण शिक्षण' –निबंध लिहा.
 - 2) 'पर्यावरण समस्या' –निबंध लिहा.
२. खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्नाचे ५०० शब्दात उत्तर लिहा. २०
 - 1) पर्यावरण संबंधात कोठारी शिक्षण आयोगाच्या शिफारसीवर सविस्तर चर्चा करा.
 - 2) पर्यावरण शिक्षणाचे मार्ग यावर सविस्तर चर्चा करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २५० शब्दात लिहा. २०
 - 1) पर्यावरण शिक्षण संबंधित ग्रामीण व नागरी संस्थांच्या भूमिकेवर चर्चा करा.
 - 2) पर्यावरण शिक्षण अंमलबजावणीतील अडचणींवर चर्चा करा.
 - 3) पर्यावरण शिक्षण संकल्पना व महत्व यावर चर्चा करा.
 - 4) प्रशिक्षित शिक्षक तयार करण्यातील अडचणी यावर चर्चा करा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १०० शब्दात लिहा. २०
 - 1) आर्थिक तरतूदी व पर्यावरण शिक्षण अंमलबजावणी.
 - 2) पर्यावरण शिक्षण अंमलबजावणीचे कौशल्ये.
 - 3) वसुंधरा परिषद
 - 4) विविध संस्थांच्या समन्वया संबंधी अडचणी.
 - 5) पर्यावरण कार्यक्रमांच्या मूल्यांकनाची गरज.
 - 6) सामाजिक घटक व पर्यावरण समस्या.

[3610] – 316

M.S.W. (Semester – III) Examination, 2009
SOCIAL WORK
TWED IV – Approach to Environmental Social Work
(2008 Pattern) (Specialization)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*N.B. : 1) All questions are compulsory.
2) Figures in **bracket** indicate **full** marks.*

- I. Answer **any one** question in **500** words : **(20)**
- 1) Explain the concept of environment with it's dimensions.
 - 2) Discuss on the land climate, vegetation, and wild life in today's situation.
- II. Answer **any one** question in **500** words : **(20)**
- 1) Explain the impact of infrastructural development on environment.
 - 2) Explain the role of NGO's in Environmental development.
- III. Answer **any two** questions of following in **250** words **each** : **(20)**
- 1) Role of Government in environment development.
 - 2) Land pollution.
 - 3) Corruption.
 - 4) Technological environment.
- IV. Answer **any four** questions of following in **100** words **each** : **(20)**
- 1) Problem of unemployment.
 - 2) Population growth and environment.
 - 3) Social worker and environment conservation.
 - 4) Social environment and employment.
 - 5) Global warming.
 - 6) Forest cutting and wild life.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका ग्राह्य धरावी.
 २) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक.
 ३) कंसातील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)
 - १) पर्यावरणाच्या घटकांसह संकल्पना स्पष्ट करा.
 - २) संघस्थितीतील भू-आवरण, वनस्पती आणि वन्य पशु यावर चर्चा करा.
२. खालीलपैकी एका प्रश्नांचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)
 - १) पायाभूत सुविधांच्या विकासाचा पर्यावरणावर होणारे परिणाम स्पष्ट करा.
 - २) पर्यावरणविकासातील स्वयंसेवी संस्थांची भूमिका स्पष्ट करा.
३. खालीलपैकी दोन प्रश्नांचे उत्तर प्रत्येकी २५० शब्दांत लिहा : (२०)
 - १) पर्यावरण विकासात शासनाची भूमिका लिहा.
 - २) भू-प्रदूषण.
 - ३) भ्रष्टाचार.
 - ४) तांत्रिक पर्यावरण.
४. खालीलपैकी चार प्रश्नांचे उत्तर प्रत्येकी १०० शब्दात लिहा : (२०)
 - १) बेरोजगारीची समस्या.
 - २) लोक संख्या वाढ आणि पर्यावरण.
 - ३) सामाजिक कार्यकर्ता आणि पर्यावरण संवर्धन.
 - ४) सामाजिक पर्यावरण आणि रोजगार.
 - ५) वैश्विक उष्मीकरण (ग्लोबल वार्मिंग)
 - ६) जंगलतोड आणि वन्यजीव.

[3610] – 317

M.S.W. (Semester – III) Examination, 2009
SOCIAL WORK
TWED-V : Environment Policy and Laws
(2008 Pattern) (Specialization)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*N.B. : 1) All questions are **compulsory**.
2) Figures in bracket indicate marks.*

- I. Answer **any one** of the following in **500** words. (20)
- 1) Explain the different Economic Systems.
 - 2) Explain the Industrial Policy for protection of Environment.
- II. Answer **any one** of the following in **500** words : (20)
- 1) Discuss the impact of chemical industries on Environment.
 - 2) Discuss the world level efforts on Environment development.
- III. Answer **any two** of the following in **250** words **each** : (20)
- 1) Role of CAPART in Environment development.
 - 2) Grass root level work of NGO for Environment development.
 - 3) Indian Science Congress Resolution 1980-86.
 - 4) Role and functions of wasteland development department.
- IV. Answer **any four** of the following in **100** words **each** : (20)
- 1) United Nations Environment Law.
 - 2) Law of the Seas.
 - 3) Indian law of Pollution Control.
 - 4) World Industry Conference on Environment Management.
 - 5) United Nations Convention on Environment Development 1984.
 - 6) Law of protection on wild life.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

३) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका ग्राह्य धरावी.

१. खालील प्रश्नां पैकी एकाचे ५०० शब्दात उत्तर लिहा. (२०)
 - १) वेगवेगळ्या अर्थ व्यवस्था स्पष्ट करा.
 - २) पर्यावरण संरक्षणासाठीचे औद्योगिक धोरण स्पष्ट करा.
२. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा. (२०)
 - १) रासायनिक कारखान्यांचा पर्यावरणावर होणाऱ्या परिणामांवर चर्चा करा.
 - २) पर्यावरण विकासावर जागतिक पातळीवरील प्रयत्नांवर चर्चा करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांचे प्रत्येकी २५० शब्दांत उत्तर लिहा. (२०)
 - १) पर्यावरण विकासात “कपार्ट” ची भूमिका लिहा.
 - २) पर्यावरण विकासातील स्वयंसेवी संस्थांचे तळोगाळतील कार्य लिहा.
 - ३) भारत विज्ञान अधिवेशन ठराव-१९८०-८६.
 - ४) पडीक जमीन विकास विभागाची भूमिका व कार्य.
४. खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांचे प्रत्येकी १०० शब्दांत उत्तर लिहा. (२०)
 - १) संयुक्त राष्ट्र पर्यावरण कायदा
 - २) सागरी कायदा
 - ३) प्रदूषण नियंत्रण भारतीय कायदा
 - ४) पर्यावरण व्यवस्थापनची जागतिक उद्योग परिषद.
 - ५) पर्यावरण विकास संयुक्त राष्ट्र सम्मेलन-१९८४.
 - ६) वन्यपशु संरक्षण कायदा.

[3610] – 35

M.S.W. (Term End) Examination, 2009

SOCIAL WORK

**CD – IV : Urban Community Development and Municipal Administration
(85 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 60

Instructions : 1) *All questions are compulsory.*
2) *Figures in brackets indicate marks.*

1. Answer **any 7** questions out of **10** questions in **20** words **each.** [14]
 - i) Explain the term Urban community .
 - ii) State any four problems of Urban community.
 - iii) Explain any two characteristics of Urban community.
 - iv) List out types slum.
 - v) Explain any two causes of slum developmant.
 - vi) Explain the importance of sanitation in slums.
 - vii) Listout any four health services rendered by Municipality.
 - viii) State the meaning of recreation.
 - ix) Define planning.
 - x) Explain type of recreational services in Urban area.
2. Answer **any 2** questions out of **4** questions in **50** words **each.** [8]
 - i) State the Urban Basic Services
 - ii) Explain the importance of training to community development volunteers.
 - iii) Write a note on Urbanisation.
 - iv) Discuss the importance of people's participation in community development.
3. Answer **any 3** questions out of **5** questions in **150** words **each.** [18]
 - i) Discuss on "Importance of slum improvement and slum clearance programmes.
 - ii) Give the definition of Urbanisation and explain the impact of Urbanisation on Urban community .
 - iii) Explain the types of Community Welfare Council and its importance in community development.
 - iv) Write an essay on Urban development in India.
 - v) Discuss the need and importance of agencies in urban community development.

P.T.O.

4. Answer **any 1** question out of **2** questions in **500** words.

[20]

- i) Discuss on “Training of community development workers.”
- ii) Write notes on :
 - i) Community Action
 - ii) Community development.

मराठी रूपांतर

- सूचना:** १) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
 २) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.
 ३) मुळ इंग्रजी प्रश्न पत्रीका ग्राह्य धरावी

१. खालीलपैकी कोणत्याही ७ प्रश्नाचे प्रत्येकी २० शब्दांत उत्तरे लिहा.

[१४]

- १) नागरी समुदाय ह्या संज्ञेचा अर्थ विशद करा.
- २) नागरी समुदायाच्या कोणत्याही चार समस्या स्पष्ट करा.
- ३) नागरी समुदायाचे कोणतेही दोन वैशिष्ट्ये विशद करा.
- ४) झोपडपट्टीच्या प्रकारांची यादी करा.
- ५) झोपडपट्टी वाढीचे कोणतेही दोन कारणे विशद करा.
- ६) झोपडपट्टी मध्ये स्वच्छतेचे महत्व स्पष्ट करा.
- ७) नगरपालिकेने राबविळेल्या कोणत्याही चार आरोग्यसेवांची यादी करा.
- ८) करमणूकीचा अर्थ स्पष्ट करा.
- ९) नियोजनाची व्याख्या करा.
- १०) नागरी क्षेत्रामध्ये दिसून येणाऱ्या विविध करमणूकीच्या सेवा स्पष्ट करा.

२. खालीलपैकी कोणत्याही २ प्रश्नांची प्रत्येकी ५० शब्दांत उत्तरे लिहा.

[८]

- १) नागरी मूलभूत सेवा स्पष्ट करा.
- २) समुदाय विकास स्वयंसेवकांसाठी प्रशिक्षणाचे महत्व विशद करा.
- ३) नागरीकरणावर टिपणी लिहा.
- ४) समुदाय विकासातील लोग सहभागाचे महत्व यावर चर्चा करा.

[3610] – 35

३. खालील पैकी कोणत्याही ३ प्रश्नांची प्रत्येकी १५० शब्दांत उत्तरे लिहा. [१८]
- १) झोपडपट्टी सुधारणा आणि झोपडपट्टी निर्मूलन कार्यक्रमाचे महत्व यावर चर्चा करा.
 - २) नागरी करणाची व्याख्या द्या आणि नागरी करणाचा नागरी समुदायावर होणारा परिणाम विशद करा.
 - ३) विविध समुदाय कल्याण परिषदा स्पष्ट करून त्यांचे समुदाय विकासातील महत्व विशद करा.
 - ४) “भारतातील नागरी विकास” यावर निबंध लिहा
 - ५) नागरी समुदाय विकासाठी संस्थांची गरज आणि महत्व यावर चर्चा करा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही १ प्रश्नांचे ५०० शब्दांत उत्तर लिहा. [२०]
- १) “समुदाय विकास कार्यकर्त्यांचे प्रशिक्षण” यावर चर्चा करा.
 - २) टिपणी लिहा.
 - १) समुदाय कृती
 - २) समुदाय विकास.
-

[3610] – 37

M.S.W. (Term End) Examination, 2009
SOCIAL WORK
CD-6 : Development Communication for Social Workers
(85 Pattern)

Time: 3 Hours

Max. Marks: 60

*N.B.: 1) All questions are **compulsory**.
2) Figures in **bracket** indicate marks.*

1. Answer **any seven** of the following in **20** words **each** : **(14)**
 - 1) Concept of 'communication'.
 - 2) Define feedback.
 - 3) Concept of 'Effective Communication'.
 - 4) Meaning of Development.
 - 5) Main participants in 'Chipko Movement'.
 - 6) Give any two examples of non-verbal communication.
 - 7) Meaning of 'Development Communication'.
 - 8) Name traditional tools in 'Rural Communication'.
 - 9) Write a new slogan for 'Family Planning'.
 - 10) Concept of brain storming.
2. Answer **any two** of the following in **50** words **each**. **(8)**
 - 1) Need for written communication.
 - 2) Objectives of CRHP, Jamkhed.
 - 3) Importance of Presentation.
 - 4) Importance of basic need approach for development.
3. Answer **any three** of the following in **150** words **each** : **(18)**
 - 1) Importance of economic approach to development.
 - 2) Discuss the merits of audio-visual aids.
 - 3) Write a script on 'alcoholism' for T.V. short play.
 - 4) Write a note on 'channel for development purpose'.
 - 5) Importance budgeting in production.
4. Answer **any one** of the following in **500** words **each** : **(20)**
 - 1) Critically discuss the role of social worker in development communication.
 - 2) Describe the types of organisational communication.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

१. खालीलपैकी कोणत्याही सात प्रश्नांचे उत्तरे प्रत्येकी २० शब्दात लिहा: (१४)
 - १) 'संज्ञापन' -संकल्पना लिहा.
 - २) 'मागोवा' व्याख्या करा.
 - ३) 'प्रभावी संज्ञापन' -संकल्पना लिहा.
 - ४) 'विकास' -अर्थ स्पष्ट करा.
 - ५) 'चिपको आंदोलन' मधील मुख्य सहभागी कोण होते ?
 - ६) अमौखिक संज्ञापनाचे कोणत्याही दोन उदाहरणे लिहा.
 - ७) 'विकासात्मक संज्ञापन' -अर्थ स्पष्ट करा.
 - ८) 'ग्रामीण संज्ञापना' मध्ये पारंपारिक साधनाचे नावा लिहा.
 - ९) 'कुटुंब नियोजन' संबंधी एक नवीन घोष वाक्य लिहा.
 - १०) ब्रेन स्टोर्मिंग (brain storming) संकल्पना स्पष्ट करा.
२. खालील पैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांचे उत्तरे प्रत्येकी ५० शब्दात लिहा : (८)
 - १) लिखित संज्ञापना चो गरज.
 - २) सी.आर.एच.पी. (CRHP) जामखेड -उद्दिष्टे लिहा.
 - ३) प्रस्तुतीकरणाचे महत्व स्पष्ट करा.
 - ४) विकासाकरिता मूलभूत गरजांचे मार्ग-महत्व स्पष्ट करा.
३. खालील पैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांचे उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दात लिहा. (१८)
 - १) विकासाचे आर्थिक मार्गांचे महत्वावर प्रकाश टाका.
 - २) दृक-श्राव्य स्पंधनाचे गुण लिहा.
 - ३) टी.व्ही. वर दाखविण्यासाठी 'मध्यपान' या विषयावर एक पट कथा लिहा.
 - ४) 'विकासाचे हेतु करिता वाहिण्या' (Channels)-टीप लिहा.
 - ५) निर्माण मध्ये अंदाज पत्रकाचे महत्व लिहा.
४. खालीलपैकी एकावर ५०० शब्दात उत्तर लिहा : (२०)
 - १) विकासात्मक संज्ञापना मध्ये सामाजिक कार्य कर्त्याची भूमिकेवर टीकात्मक चर्चा करा.
 - २) संघटनात्मक संज्ञापनाचे प्रकारावर सखोल चर्चा करा.

[3610] – 38

M.S.W. Term End Examination, 2009

SOCIAL WORK

**CD-VII : Government and Voluntary Agencies for Rural Development
(85 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 60

Note : 1) All questions are compulsory.

*2) Figures in **bracket** indicate marks.*

1. Answer any **seven** of the following in **20** words **each**. **(14)**

- i) Define 'Sustainable Development'.
- ii) List out the components of programme planning.
- iii) Define 'Gram Panchayat'.
- iv) List out the objectives of TRYSEM.
- v) Full form of DWCRA.
- vi) List out priorities of Tenth Five Year Plan.
- vii) Meaning of Governance.
- viii) Define Rural Development.
- ix) List out the objectives of CAPART.
- x) Meaning of Local Level Agencies.

2. Answer **any two** of the following in **50** words **each** : **(8)**

- i) Narrate the role of National Development Council in rural development.
- ii) Discuss the priorities of flood affected area.
- iii) Explain the concept of IRDP.
- iv) Narrate the role of State level agencies for rural development.

P.T.O.

3. Answer **any three** of the following in **150** words **each** : (18)

- i) Prepare a note on TYREP.
- ii) Discuss the principles of programme planning.
- iii) Write a note on integrated approach to rural development.
- iv) 'Rural Development is a process'. Discuss.
- v) Write a note on DPAP.

4. Answer **any one** of the following in **500** words **each** : (20)

- i) Critically review the Government efforts in rural development.
- ii) Enumerate the efforts of Govt. of Maharashtra for rural development in the present context.

मराठी रूपांतर

- सूचना :** १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 २) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.
 ३) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका ग्राह्य धरावी.

१. खालीलपैकी कोणत्याही सात प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २० शब्दात लिहा. (१४)

- १) 'शाश्वत विकास' व्याख्या द्या.
- २) कार्यक्रम नियोजनाच्या घटकांची यादी करा.
- ३) 'ग्राम पंचायत' व्याख्या द्या.
- ४) 'ट्रायसेम' चे उद्देश सांगा.
- ५) 'डवाकरा' चे पूर्ण रूप सांगा.
- ६) दहाव्या पंचवार्षिक योजनेच्या प्राधान्यक्रमाची यादी करा.
- ७) 'शासनप्रणाली' अर्थ सांगा.
- ८) 'ग्रामीण विकास' अर्थ सांगा.
- ९) 'कपार्ट' चे उद्देश सांगा.
- १०) 'स्थानिक पातळीवरील संस्था' अर्थ सांगा.

२. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी ५० शब्दात लिहा. (८)
- १) ग्रामीण विकासात राष्ट्रीय विकास परिषदेची भूमिका सांगा.
 - २) पूरग्रस्त क्षेत्राच्या प्राधान्यक्रमावर चर्चा करा.
 - ३) 'आय.आर.डी.पी.' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
 - ४) ग्रामीण विकासासाठी राज्य पातळीवरील संस्थांची भूमिका सांगा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दात लिहा. (१८)
- १) 'टी. वाय. आर. ई.पी.'वर टिपण तयार करा.
 - २) कार्यक्रम नियोजनाची तत्वे चर्चा करा.
 - ३) 'ग्रामीण विकासाच्या एकात्मिक दृष्टीकोनावर चर्चा करा.
 - ४) 'ग्रामीण विकास ही प्रक्रिया आहे.' चर्चा करा.
 - ५) डी.पी.ए.पी. यावर टिपण लिहा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा. (२०)
- १) ग्रामीण विकासातील शासकीय प्रयत्नांचा टिकात्मक आढावा घ्या.
 - २) सद्यस्थितीत महाराष्ट्र सरकारच्या ग्रामीण विकासातील प्रयत्नांचे वर्णन करा.

[3610] – 39

M.S.W. Term End Examination, 2009

SOCIAL WORK

CD – 8 : Crisis Intervention and Disaster Management (85 Pattern)

Time: 3 Hours

Max. Marks: 60

Instructions : 1) All questions are **compulsory**.
2) Figures in **bracket** indicate marks.

1. Answer **any seven** out of ten in **20** words **each** : **(14)**

- 1) Define 'Crisis'.
- 2) List out any five man-made and natural disasters each.
- 3) Explain the concept of Gender.
- 4) List out the causes of strike.
- 5) Define vulnerability in disaster management.
- 6) Explain the concept of crisis intervention.
- 7) Define disaster management.
- 8) List out preventive measures in disaster management.
- 9) Define cyclone.
- 10) Define risk in disaster management.

2. Answer **any two** out of four in **50** words **each**. **(8)**

- 1) Explain in brief situational crisis and developmental crisis.
- 2) Discuss the problems of team-workers working in disaster management.
- 3) Explain the preventive measures in disaster management.
- 4) State the needs and importance of crisis intervention.

P.T.O.

3. Answer **any three** out of five in **150** words **each** : (18)

- 1) Explain in detail crisis oriented therapy and crisis intervention.
- 2) Crisis is a life changing event explain with example.
- 3) Write an essay on needs and importance education and awareness in disaster management.
- 4) Explain in detail the effects of natural disaster on women and children.
- 5) Discuss in detail policy and policy issues in disaster management.

4. Answer **any one** out of two in **500** words : (20)

- 1) Discuss in detail any one case study of disaster events.
- 2) Explain in detail the role of community workers in relief and rehabilitation work.

मराठी रूपांतर

सूचना: १) सर्व प्रश्न सोडविणे अत्यावश्यक आहे.
२) कंसातील आकडे गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणत्याही सातवर प्रत्येकी २० शब्दात उत्तरे द्या. (१४)

- १) 'संकट' व्याख्या द्या.
- २) मानवनिर्मित आणि नैसर्गिक आपत्ती यांची प्रत्येकी ५ प्रकारांची यादी करा.
- ३) 'लिंगभाव' संकल्पना स्पष्ट करा.
- ४) 'संपाची कारणे' यादी करा.
- ५) आपत्ती व्यवस्थापनात दुर्बलता संकल्पना स्पष्ट करा.
- ६) आपत्तीमदन संकल्पना स्पष्ट करा.
- ७) आपत्ती व्यवस्थापन संकल्पना स्पष्ट करा.
- ८) आपत्ती व्यवस्थापनाती प्रतिबंधात्मक उपचारांची यादी करा.
- ९) वक्रोवादळ व्याख्या द्या.
- १०) आपत्ती व्यवस्थापनात जोखीमची व्याख्या द्या.

२. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर प्रत्येकी ५० शब्दात उत्तरे द्या. (८)

- १) प्रासंगिक आपत्ती आणि विकासात्मक आपत्ती याबद्दल थोडक्यात लिहा.
- २) आपत्ती व्यवस्थापनात काम करताना समूह कार्यकर्त्यांच्या समस्या यावर चर्चा करा.
- ३) आपत्ती व्यवस्थापनातील प्रतिबंधात्मक उपचाराबद्दल माहिती द्या.
- ४) संकटकालीन मदतीची गरज आणि महत्व विशद करा.

३. खालीलपैकी कोणत्याही तीनवर प्रत्येकी १५० शब्दात लिहा. (१८)

- १) आपत्ती संबंधी उपचार पद्धती आणि आपत्तकालीन मदत यावर सविस्तर माहिती द्या.
- २) आपत्ती ही जीवन बदलून टाकणारी घटना आहे उदाहरणासह स्पष्ट करा.
- ३) आपत्ती व्यवस्थापनात शिक्षण आणि जाणीव जागृतीची गरज आणि महत्व यावर निबंध लिहा.
- ४) नैसर्गिक आपत्तीचे स्त्रियांवर आणि मुलांवर घेणारे परिणाम याबद्दल सविस्तर लिहा.
- ५) आपत्ती व्यवस्थापनात धोरण आणि धोरणात्मक बाबी यावर चर्चा करा.

४. खालीलपैकी कोणत्याही एकवर ५०० शब्दात उत्तरे द्या. (२०)

- १) आपत्ती घटनेतील कोणत्याही एका आपत्तीची केस स्टडी वर सविस्तर चर्चा करा.
- २) मदतकार्य आणि पुनर्नवात्मक कार्यामध्ये समुदाय कार्यकर्त्यांची भूमिकावर सविस्तर स्पष्टीकरण करा.

[3610] – 40

M.S.W (Term End) Examination, 2009
SOCIAL WORK
LW-1 – Labour Welfare
(85 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 60

***N.B. :** i) All questions are compulsory.
ii) Figures in bracket indicate marks.*

1. Explain following concepts **any 7** in **20** words **each** : **(14)**
 - i) Worker's Education.
 - ii) Globalization.
 - iii) Works Committees.
 - iv) Preventive work.
 - v) Hygiene.
 - vi) Recreation.
 - vii) Social security.
 - viii) Family planning.
 - ix) Work environment.
 - x) Industrial health.
2. Answer **any two** of following questions in **50** words **each** : **(8)**
 - i) Explain concept of Industrialization.
 - ii) Explain – Philanthropic approach.
 - iii) Explain – Legalistic approach.
 - iv) Explain concept of Industrial Hygiene.
3. Answer **any three** of following questions in **150** words **each** : **(18)**
 - i) Discuss democratic approach of labour welfare.
 - ii) Discuss importance of worker's education.
 - iii) Discuss on various aspects of labour welfare.
 - iv) Discuss a role of management in labour welfare.
 - v) Discuss on non-statutory programmes of labour welfare.

P.T.O.

4. Answer **any one** in **500** words of following questions :

(20)

- i) Write an essay on “Labour Welfare in India”.
- ii) Write an essay on “Social Security and Social Insurance”.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

३) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका ग्राह्य धरावी.

१. खालीलपैकी कोणत्याही सात प्रश्नांची २० शब्दांत संकल्पना स्पष्ट करा :

(१४)

- १) कामगार शिक्षण.
- २) जागतिकीकरण.
- ३) कार्य समित्या.
- ४) प्रतिबंधात्मक कार्य.
- ५) स्वच्छता.
- ६) मनोरंजन.
- ७) सामाजिक सुरक्षा.
- ८) कुटुंब नियोजन.
- ९) कामाची परिस्थिती.
- १०) औद्योगिक आरोग्य.

२. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची ५० शब्दांत उत्तरे लिहा :

(८)

- १) औद्योगिकीकरणाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- २) परोपकारी दृष्टीकोन-स्पष्ट करा.
- ३) कायधात्मक दृष्टीकोन-स्पष्ट करा.
- ४) औद्योगिक स्वच्छता संकल्पना स्पष्ट करा.

३. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची १५० शब्दांत उत्तरे लिहा :

(१८)

- १) कामगार कल्याणाच्या लोकशाही दृष्टीकोनाची चर्चा करा.
- २) कर्मचारी शिक्षणाच्या महत्त्वावर चर्चा करा.
- ३) कामगार कल्याणाच्या विविध बाबींवर चर्चा करा.
- ४) कामगार कल्याणात व्यवस्थापनाच्या भूमिकेवर चर्चा करा.
- ५) कामगार कल्याणाच्या अवैधानिक सुविधांच्या कार्यक्रमांवर चर्चा करा.

४. खालीलपैकी कोणत्याही प्रश्नाचे ५०० शब्दांत उत्तर लिहा :

(२०)

- १) “भारतातील कामगार कल्याण” यावर निबंध लिहा.
 - २) “सामाजिक सुरक्षा आणि सामाजिक विमा” यावर निबंध लिहा.
-

[3610] – 43

M.S.W. Term End Examination, 2009
SOCIAL WORK (85 Pattern)
LW-IV :Industrial Sociology & Psychology

Time : 3 Hours

Max. Marks : 60

*N.B. : 1) Attempt **all** questions.
2) Figures in **bracket** indicate marks.*

1. Answer **any seven** of the following in **20** words **each** : **(14)**
 - 1) Subject matter of industrial sociology.
 - 2) Define 'Industrialisation'.
 - 3) Define 'Group dynamics'.
 - 4) Define 'Rationalisation'.
 - 5) Define 'Informal organisation'.
 - 6) Concept of social system.
 - 7) Meaning of 'work culture'.
 - 8) Concept of automation.
 - 9) Define 'Urbanisation'.
 - 10) Concept of 'Industrial Harmony'.
2. Answer **any two** of the following in **50** words **each** : **(8)**
 - 1) Importance of sub-group.
 - 2) Concept of Industrial peace.
 - 3) Group as instrument of change.
 - 4) Concept of Quality circle.

P.T.O.

3. Answer **any three** of the following in **150** words **each** : (8)
- 1) Importance of cottage industry.
 - 2) Changing industrial culture.
 - 3) Importance of concept of management of change.
 - 4) Industrial sociology as a discipline.
 - 5) Characteristics of a formal group.
4. Answer **any one** of the following in **500** words : (20)
- 1) Write an essay on “The effect of rationalisation on Industry”.
 - 2) Write an essay – “A comparative analysis of industrialisation in the West and in India and its impact on Indian Society”.

मराठी रुपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणतेही सात प्रश्नांचे उत्तरे प्रत्येकी २० शब्दात लिहा. (१४)
- १) औद्योगिक समाजशास्त्राची व्याप्ती.
 - २) औद्योगिकीकरण -व्याख्या करा.
 - ३) 'गटपरिवर्तनशीलता' -व्याख्या करा
 - ४) विवेकीकरणाची व्याख्या करा.
 - ५) 'अनौपचारिक संघठन' -व्याख्या करा.
 - ६) 'सामाजिक व्यवस्था' - संकल्पना स्पष्ट करा.
 - ७) 'कार्य संस्कृति' - अर्थ स्पष्ट करा.
 - ८) 'स्वचलितिकरण' - संकल्पना लिहा.
 - ९) नागरीकरण - व्याख्या करा.
 - १०) औद्योगिक सामनजस्य (Industrial Harmony) संकल्पना स्पष्ट करा.

२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्नांचे उत्तरे प्रत्येकी ५० शब्दात लिहा. (८)
- १) उप-गटाचे महत्व स्पष्ट करा.
 - २) औद्योगिक शांतता-संकल्पना स्पष्ट करा.
 - ३) गट परिवर्तनाचे एक साधन- चर्चा करा.
 - ४) गुणवत्ता गट (Quality Circle) संकल्पना लिहा.
३. खालीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्नांचे उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दात लिहा. (८)
- १) कुटीर उद्योगाचे महत्व स्पष्ट करा.
 - २) बदलती औद्योगिक संस्कृति यावर चर्चा करा.
 - ३) 'परिवर्तनाचे प्रबंधन' या संकल्पनाचे महत्व स्पष्ट करा.
 - ४) औद्योगिक समाजशास्त्र एक विधाशाखा म्हणून.
 - ५) औपचारिक गटाचे वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
४. खालीलपैकी कोणतेही एक प्रश्नांचे उत्तरे ५०० शब्दात लिहा. (२०)
- १) निबंध लिहा - 'विवेकीकरणाचे उद्योगांवर परिणाम'
 - २) निबंध लिहा - "भरतात आणि पाश्चात देशा मधील औद्योगिकरण व त्याचे भारतीय समाजावर परिणाम थाचे तुलनात्मक विशलेषण करा."

[3610] – 50

M.S.W. (Term End) Examination, 2009
SOCIAL WORK (85 Pattern)
TW – 3 : Environment Education

Time : 3 Hours

Max. Marks : 60

*N.B. : i) All questions are compulsory.
ii) Figures in brackets indicate marks.*

1. Answer **any seven** of the following in **20** words **each** : **(14)**
 - i) Enlist the objectives of environment education.
 - ii) Meaning of attitude.
 - iii) Define environment education.
 - iv) Meaning of Life Long Process.
 - v) Define evaluation.
 - vi) Meaning of value clarification.
 - vii) Define ecology.
 - viii) Meaning of conceptual awareness.
 - ix) Define Training.
 - x) Components of environmental projects.
2. Answer **any two** of the following in **50** words **each** : **(8)**
 - i) Narrate the background of environment education.
 - ii) Explain the role of attitudes in solving environmental problems.
 - iii) 'Environment education is a key to the sustainable development'. Discuss.
 - iv) Explain the inter-disciplinary model of environment education.
3. Answer **any three** of the following in **150** words **each** : **(18)**
 - i) Explain the role of formal and non-formal education in environment education.
 - ii) Explain the role of economic and social factors in promoting environmental awareness.
 - iii) Discuss the approach to environment education.
 - iv) Explain the pattern of environment education in India.
 - v) Discuss the importance of training and participation for positive environmental action.
4. Answer **any one** of the following in **500** words **each** : **(20)**
 - i) On the basis of your fieldwork experience prepare a plan of action for giving an environment education at various levels.
 - ii) Write an essay on 'Environmental Problems in India'.

P.T.O.

मराठी रूपांतर

सूचना: १) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

३) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका ग्राह्य धरावी.

१. खालीलपैकी कोणत्याही सात प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २० शब्दात लिहा :

(१४)

- १) पर्यावरण शिक्षणाचे उद्देश-यादी करा.
- २) दृष्टिकोन - अर्थ सांगा.
- ३) पर्यावरण शिक्षण - व्याख्या द्या.
- ४) दीर्घ-काल प्रक्रिया - अर्थ सांगा.
- ५) मूल्यमापन - व्याख्या द्या.
- ६) मूल्य स्पष्टता - अर्थ सांगा.
- ७) संपूर्ण पर्यावरण - व्याख्या द्या.
- ८) संकल्पनात्मक जागृती - अर्थ सांगा.
- ९) प्रशिक्षण - व्याख्या द्या.
- १०) पर्यावरण प्रकल्पाचे घटक.

२. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी ५० शब्दात लिहा :

(८)

- १) पर्यावरण शिक्षणाची पार्श्वभूमी विशद करा.
- २) पर्यावरणीय समस्या सोडविण्यासाठी दृष्टिकोनाची भूमिका स्पष्ट करा.
- ३) 'पर्यावरण शिक्षण हे शाश्वत विकासाची किल्ली आहे'. चर्चा करा.
- ४) पर्यावरण शिक्षणाचे आंतर-शाखीय प्रारूप स्पष्ट करा.

३. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दात लिहा :

(१८)

- १) पर्यावरण शिक्षणात औपचारिक आणि अनौपचारिक शिक्षणाची भूमिका स्पष्ट करा.
- २) पर्यावरण जागृती वाढविण्यासाठी आर्थिक व सामाजिक घटकांची भूमिका स्पष्ट करा.
- ३) पर्यावरण शिक्षणाचे मार्ग (दृष्टिकोन) यावर चर्चा करा.
- ४) भारतातील पर्यावरण शिक्षणाचा आकृतीबंध स्पष्ट करा.
- ५) सकारात्मक पर्यावरण कृतीसाठी प्रशिक्षण व सहभागाच्या महत्त्वाची चर्चा करा.

४. खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्नांचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा :

(२०)

- १) विविध पातळ्यांवर पर्यावरण शिक्षण देण्यासाठी तुमच्या क्षेत्र कार्य अनुभवाच्या आधारे कृती आराखडा तयार करा.
- २) 'भारतातील पर्यावरणीय समस्या' यावर निबंध लिहा.

[3610] – 53

M.S.W. (Term End) Examination, 2009
SOCIAL WORK (85 Pattern)
T.W. – 6 : Integrated Tribal Development

Time : 3 Hours

Max. Marks : 60

*N.B. : i) All questions are compulsory.
ii) Figures in **bracket** indicate marks.*

1. Explain following concepts **any 7** in **20** word **each** : **(14)**
 - i) Tribal development.
 - ii) Integrated development.
 - iii) Tribe.
 - iv) Conceptual frame.
 - v) Development programme.
 - vi) Development project.
 - vii) Development approach.
 - viii) Implementation process.
 - ix) Project Evaluation.
 - x) Project Monitoring.

2. Answer **any two** of following questions in **50** words **each** : **(8)**
 - i) Explain-Development Schemes.
 - ii) Explain-Project Management.
 - iii) Explain-Local Self Government.
 - iv) Explain-Bureaucracy Training.

P.T.O.

3. Answer **any three** of following questions in **150** words **each** : (18)

- i) Write a role of Project Officer in schemes implementation process.
- ii) Write a role of Tribal leader in Integrated Tribal development.
- iii) Write a role of Bureaucracy in Tribal development.
- iv) Write a role of N.G.O. in Tribal development.
- v) Write a role of Government in Policy Making Process.

4. Answer **any one** of following questions in **500** words : (20)

- i) Critically examine “Integrated Tribal Development Programmes”.
- ii) Write an essay of “Tribal Development in Maharashtra”.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 २) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.
 ३) मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका ग्राह्य धरावी.

१. खालीलपैकी सात प्रश्नांची संकल्पना २० शब्दांत स्पष्ट करा : (१४)

- १) आदिवासी विकास.
- २) एकात्मिक विकास.
- ३) आदिवासी.
- ४) सांकल्पिक चौकट.
- ५) विकास कार्यक्रम.
- ६) विकास प्रकल्प.
- ७) विकास दृष्टिकोण.
- ८) अंमल बजावणी प्रक्रिया.
- ९) प्रकल्प मूल्यांकन.
- १०) प्रकल्प नियंत्रण.

२. खालीलपैकी दोन प्रश्नांची ५० शब्दात उत्तरे लिहा :

(८)

- १) विकास योजना-स्पष्ट करा.
- २) प्रकल्प व्यवस्थापन-स्पष्ट करा.
- ३) स्थानिक स्वराज्यसंस्था-स्पष्ट करा.
- ४) नोकरशाहीचे प्रशिक्षण-स्पष्ट करा.

३. खालीलपैकी तीन प्रश्नांची १५० शब्दात उत्तरे लिहा :

(१८)

- १) योजनांच्या अंमलबजावणी प्रक्रियेतील प्रकल्प अधिकाऱ्याची भूमिका लिहा.
- २) एकात्मिक आदिवासी विकासात आदिवासी नेत्याची भूमिका लिहा.
- ३) आदिवासी विकासात नोकरशाहीची भूमिका लिहा.
- ४) आदिवासी विकासात अशासकीय संस्थांची भूमिका लिहा.
- ५) धोरण निर्मितीच्या प्रक्रियेत शासनाची भूमिका लिहा.

४. खालील पैकी एका प्रश्नाचे ५०० शब्दात उत्तर लिहा :

(२०)

- १) “एकात्मिक आदिवासी विकास कार्यक्रम” टीकात्मक परीक्षण करा.
- २) “महाराष्ट्रातील आदिवासी विकास” यावर निबंध लिहा.

[3610] – 55

M.S.W. (Term End) Examination, 2009
SOCIAL WORK (85 Pattern)
T.W. 8 : Administration of Tribal Welfare Schemes

Time : 3 Hours

Max. Marks : 60

*N.B. : i) All questions are compulsory.
ii) Figures in **bracket** indicate marks.*

1. Explain following concepts- **any 7 in 20 words each :** **(14)**
 - i) Tribe
 - ii) Social group work
 - iii) Tribal development
 - iv) Social Administration
 - v) Tribal Economy
 - vi) Migration
 - vii) Forest conservation
 - viii) Local Self Government
 - ix) Self Help Group
 - x) Welfare policy.
2. Answer **any two** of following questions in **50 words each :** **(8)**
 - i) Explain – Forest Economy
 - ii) Explain – Community work in tribal welfare
 - iii) Explain – Joint Forest Management
 - iv) Explain – Tribal welfare.

P.T.O.

3. Answer **any three** of following questions in **150** words **each** : (18)

- i) Write an applicability of community work in tribal area.
- ii) Write a role of Bureaucracy in tribal development.
- iii) Discuss on development policy of tribals.
- iv) Discuss a role project officer in Welfare Administration.
- v) Write on importance of forest in tribal life.

4. Answer **any one** of following question in **500** words : (20)

- i) Write an essay on “ Forest Economy and Tribal Development”.
- ii) Write an essay on “overall awareness of tribals in India”.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

३) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका ग्राह्य धरावी.

१. खालीलपैकी सात प्रश्नांची संकल्पना २० शब्दात स्पष्ट करा :

(१४)

- १) आदिवासी
- २) सामाजिक गट कार्य
- ३) आदिवासी विकास
- ४) सामाजिक प्रशासन
- ५) आदिवासी अर्थव्यवस्था
- ६) स्थलांतर
- ७) वन संवर्धन
- ८) स्थानिक स्वराज्य संस्था
- ९) स्वयं सहायता गट
- १०) कल्याणकारी धोरण.

२. खालीलपैकी दोन प्रश्नांची ५० शब्दात उत्तरे लिहा.

(८)

- १) वन अर्थव्यवस्था – स्पष्ट करा.
- २) आदिवासी कल्याणात समुदायकार्य – स्पष्ट करा.
- ३) संयुक्त वनव्यवस्थापन – स्पष्ट करा.
- ४) आदिवासी कल्याण – स्पष्ट करा.

३. खालीलपैकी तीन प्रश्नांची १५० शब्दात उत्तरे लिहा.

(१८)

- १) समुदाय कार्याची आदिवासी भागातील उपयुक्तता लिहा.
- २) आदिवासी विकासात नोकरशाहीची भूमिका लिहा.
- ३) आदिवासींचे विकास धोरण यावर चर्चा करा.
- ४) कल्याणकारी प्रशासनात प्रकल्प अधिकाऱ्याची भूमिका लिहा.
- ५) आदिवासींच्या जीवनातील वनांचे महत्त्व लिहा.

४. खालीलपैकी एका प्रश्नांचे ५०० शब्दात उत्तर लिहा.

(२०)

- १) “आदिवासी विकास व वन अर्थव्यवस्था” यावर निबंध लिहा.
- २) “भारतातील आदिवासींची सर्वांगीण जागृती” यावर निबंध लिहा.

[3610] – 6

M.S.W. (Term End) Examination, 2009
SOCIAL WORK (85 Pattern)
G –VI : Methods of Social Work – V
Working with Community and Social Action

Time : 3 Hours

Max. Marks : 60

N.B. : i) All questions are compulsory.
ii) Figures in bracket indicate marks.

1. Answer **any 7** of the following in **20** words **each** : **(14)**

- i) Define Community Organization.
- ii) Define Social Case Work.
- iii) Define Social Group Work.
- iv) Define Community Development.
- v) Meaning of Training.
- vi) Meaning of Networking.
- vii) List out the models of community organization.
- viii) Define Values.
- ix) List out the methods of Social Work.
- x) Meaning of refugee.

2. Answer **any 2** of the following in **50** words **each** : **(8)**

- i) List out the types of leadership in communities.
- ii) Prepare a note on, focussed group discussion.
- iii) Discuss the values in community organization.
- iv) Explain the concept of community integration.

P.T.O.

3. Answer **any 3** of the following in **150** words **each**. (18)

- i) Discuss in detail, the factors responsible for community disintegration.
- ii) Discuss the community organization practice in earthquake affected area.
- iii) Prepare a note on, approaches of community organization.
- iv) Discuss the principles of community organization.
- v) Prepare a note on, Role of Community Organizer.

4. Answer **any one** of the following in **500** words : 20

- i) Write an essay on, “Participatory Rural Appraisal”.
- ii) Write an essay on, “Community”.

मराठी रूपांतर

सूचना: १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१) खालीलपैकी कोणत्याही ७ प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २० शब्दात लिहा. (१४)

- i) समुदाय संघटन – व्याख्या द्या.
- ii) व्यक्ती सहाय्य कार्य – व्याख्या द्या.
- iii) गटकार्थ – व्याख्या द्या.
- iv) समुदाय विकास – व्याख्या द्या.
- v) प्रशिक्षण – अर्थ सांगा.
- vi) कार्यजाळे – अर्थ सांगा.
- vii) समुदाय संघटनाच्या प्रतिकृतीची यादी तयार करा.
- viii) मूल्ये – व्याख्या द्या.
- ix) समाजकार्याच्या पद्धतीची यादी तयार करा.
- x) निर्वासित अर्थ सांगा.

- २) खालीलपैकी कोणत्याही २ प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी ५० शब्दात लिहा. (८)
- i) समुदायातील नेतृत्वाच्या प्रकारांची यादी तयार करा.
 - ii) विषयकेंद्रीत गटचर्चा यावर टीपणी तयार करा.
 - iii) समुदाय संघटनची मूल्ये यावर चर्चा करा.
 - iv) समुदाय एकात्मता संकल्पना स्पष्ट करा.
- ३) खालीलपैकी कोणत्याही ३ प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दात लिहा. (१८)
- i) समुदाय विघटनास जबाबदार घटकांवर चर्चा करा.
 - ii) भूकंपग्रस्त भागात समुदाय संघटनचा वापर यावर चर्चा करा.
 - iii) समुदाय संघटनचे मार्ग यावर टीपणी तयार करा.
 - iv) समुदाय संघटनचे तत्वे यावर चर्चा करा.
 - v) समुदाय संघटकाची भूमिका यावर टीपणी तयार करा.
- ४) खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्नांचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा. (२०)
- i) 'सहभागी ग्रामीण अध्ययन' – निबंध लिहा.
 - ii) "समुदाय" – निबंध लिहा.
-

[3610] – 8

M.S.W. Term End Examination, 2009
SOCIAL WORK
G -VIII : Methods of Social Work – VII
Administration and Management for Social Workers

Time : 3 Hours

Max. Marks : 60

*N.B. : i) All questions are **compulsory**.
ii) Figures in **bracket** indicate marks.*

1. Answer **any 7** of the following in **20** words **each** : **(14)**

- i) Define Administration.
- ii) Define Bureaucracy.
- iii) Define Development.
- iv) Give full form of CSWB.
- v) Meaning of supervision.
- vi) Define Social Justice.
- vii) Define formal organizations.
- viii) Define Accountability.
- ix) Meaning of Revenue Administration.
- x) Define Machinery.

2. Answer **any 2** of the following in **50** words **each** : **(8)**

- i) State the principles of Public Administration.
- ii) Discuss the importance of decentralization.
- iii) State the Statutory Authority of Charity Commissioner.
- iv) Describe the functioning of Juvenile Justice Administration.

P.T.O.

3. Answer **any 3** of the following in **150** words **each** : (18)

- i) Prepare a note on Development Administration.
- ii) Prepare a note on National Development Council.
- iii) Discuss the partnership of NGOs in development.
- iv) Discuss on Prison administration and reforms.
- v) Discuss on Financial Administration.

4. Answer **any one** of the following in **500** words : (20)

- i) Write an essay on “Bureaucracy and Administration”.
- ii) Write an essay on “Development and Training of Administrative staff”.

मराठी रूपांतर

सूचना : i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

ii) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणत्याही ७ प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २० शब्दात लिहा : (१४)

- i) प्रशासन – व्याख्या द्या.
- ii) नोकरशाही – व्याख्या द्या.
- iii) विकास – व्याख्या द्या.
- iv) सी. एस्. डब्ल्यू. बी. – पूर्ण रूप सांगा.
- v) पर्यवेक्षण – अर्थ सांगा.
- vi) सामाजिक न्याय – व्याख्या द्या.
- vii) औपचारिक संस्था – व्याख्या द्या.
- viii) उत्तरदायित्व – व्याख्या द्या.
- ix) महसुल प्रशासन – अर्थ सांगा.
- x) यंत्रणा – व्याख्या द्या.

२. खालीलपैकी कोणत्याही २ प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी ५० शब्दात लिहा : (८)
- i) सार्वजनिक प्रशासनाची तत्वे विशद करा.
 - ii) विकेंद्रीकरणाचे महत्व यावर चर्चा करा.
 - iii) धर्मदाय आयुक्तांचे वैधानिक अधिकार स्पष्ट करा.
 - iv) बालन्याय प्रशासनाचे कार्य वर्णन करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही ३ प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दात लिहा : (१८)
- i) विकास प्रशासन – टीपणी तयार करा.
 - ii) राष्ट्रीय विकास मंडळ – टीपणी तयार करा.
 - iii) विकासातील स्वयंसेवी संस्थांची भागीदारी यावर चर्चा करा.
 - iv) कारागृह प्रशासन व सुधारणा यावर चर्चा करा.
 - v) आर्थिक प्रशासनावर चर्चा करा.
४. खालीलपैकी एक प्रश्नाचे उत्तर ५०० शब्दात लिहा : (२०)
- i) 'नोकरशाही व प्रशासन' – निबंध लिहा.
 - ii) "प्रशासकीय कर्मचाऱ्यांचा विकास व प्रशिक्षण" – निबंध लिहा.

M.S.W. Examination, 2009
SOCIAL WORK
CD-7 : Government and Voluntary Agencies for Rural Development

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B. : 1) All questions are compulsory.
2) Figures in brackets indicate marks.

1. Answer **any ten** questions in **20** words **each**. **(20)**
 - 1) Explain the meaning of Micro Credit.
 - 2) Explain the concept of PRA (Participatory Rural Appraisal).
 - 3) Explain the concept of Self Help Group (SHG).
 - 4) State the characteristics of Rural Area.
 - 5) Explain the concept of Cottage Industries.
 - 6) State the concept of Rural Development.
 - 7) Explain the problems of Agricultural labourers.
 - 8) Explain rural health programmes.
 - 9) Explain the concept of Water-Shed Development.
 - 10) State the meaning of cultivable wasteland.
 - 11) Explain the impact of drought on Rural life.
 - 12) Explain the meaning of voluntary organizations.
 - 13) State the concept of People's participation.
2. Answer **any two** questions in **50** words **each**. **(10)**
 - 1) Explain the objectives of Rural Development.
 - 2) Write short note on DWCRA.
 - 3) Explain the components of Water-Shed Development.
 - 4) Write short note on National Rural Employment Programme (NREP).

3. Answer **any two** questions in **150** words **each**. (20)

- 1) Explain the relationship between political process and rural development.
- 2) Explain the role of voluntary agencies in Rural Development.
- 3) Give the definition of planning and discuss the components of programme planning.
- 4) Explain in detail functions of NABARD.

4. Answer **any two** questions in **500** words **each**. (30)

- 1) Write an essay on 'Gandhian approach to Rural Development'.
- 2) Critically examine the programmes of Government agencies for rural development.
- 3) Write a detailed note on Integrated Rural Development Programme (IRDP).
- 4) Importance of people's participation in Rural Development-Discuss.

मराठी रूपांतर

- सूचना :** 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 2) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.
 3) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका ग्राह्य घरावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **20** शब्दात लिहा. (20)

- 1) सूक्ष्म पत पुरवठा (Micro Finance) याचा अर्थ स्पष्ट करा.
- 2) सहभागी ग्रामीण समीक्षण (PRA) ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- 3) स्वयंसहाय्यता गटाची संकल्पना विशद करा.
- 4) ग्रामीण क्षेत्राचे वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- 5) कुटीर उद्योगाची संकल्पना विशद करा.
- 6) ग्रामीण विकासाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- 7) कृषी कामगारांच्या समस्या विशद करा.
- 8) ग्रामीण आरोग्य कार्यक्रम विशद करा.
- 9) पाणलोट क्षेत्र विकासाची संकल्पना विशद करा.

- 10) (Cultivable Wasteland) उत्पादन योग्य पडील जमीन याचा अर्थ स्पष्ट करा.
 - 11) दुष्काळाचा ग्रामीण जिवनावर घेणारा परिणाम विशद करा.
 - 12) स्वयंसेवी संस्थेचा अर्थ स्पष्ट करा.
 - 13) लोक सहभागाची संकल्पना स्पष्ट करा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दात लिहा. (10)
- 1) ग्रामीण विकासाची उद्दिष्ट्ये स्पष्ट करा.
 - 2) DWCRRA यावर थोडक्यात टिप्पणी लिहा.
 - 3) पाणलोट क्षेत्र विकासाचे घटक विशद करा.
 - 4) राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार योजन (एन.आर.ई.पी) यावर थोडक्यात टिप्पणी लिहा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **150** शब्दात लिहा. (20)
- 1) राजकीय प्रक्रिया आणि ग्रामिण विकास यांचा संबंध विशद करा.
 - 2) ग्रामीण विकासात स्वयंसेवी संस्थांची भूमिका विशद करा.
 - 3) नियोजनाची व्याख्या देवून कार्यक्रम नियोजनाचे घटकांची चर्चा करा.
 - 4) नाबार्ड (NABARD) ची कार्ये सविस्तर विशद करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **500** शब्दात लिहा. (30)
- 1) “ग्रामीण विकासासाठी गांधीजींचा मार्ग (Gandhian approach)” यावर निबंध लिहा.
 - 2) ग्रामीण विकासासाठी असलेल्या शासकीय संस्थांच्या कार्यक्रमांचे टिकात्मक परिक्षण करा.
 - 3) एकात्मिक ग्रामीण विकास कार्यक्रम यावर सविस्तर टिप्पणी लिहा.
 - 4) “ग्रामीण विकासासाठी लोक सहभागाचे महत्त्व” –चर्चा करा.
-

M.S.W. Examination, 2009
FCW-VII : Social Work in Industry

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instructions: 1) *All questions are compulsory.*
2) *Figures in brackets indicate marks.*

I. Answer **any 10** of the following in **20** words **each** : **(20)**

Define the following :

- 1) Industry.
- 2) Human approach in industry.
- 3) Organizational structure.
- 4) Motivation.
- 5) Stress.
- 6) Job satisfaction.
- 7) Statutory services.
- 8) Social responsibility of industry.
- 9) Employee attitude.
- 10) Trade union.
- 11) Status symbols.
- 12) Social security legislation.
- 13) Extra-mural services.

II. Answer **any 2** of the following in **50** words **each** : (10)

- 1) Write a note on non-statutory services in industry.
- 2) List out the problems which are specific to industrial workers.
- 3) Explain the meaning of psycho-somatic manifestation of stress.
- 4) Explain the meaning of remedial social work in industry.

III. Answer **any 2** of the following in **150** words **each** : (20)

- 1) Review industrialization in India with specific reference to the Industrial Revolution.
- 2) Discuss the process of need identification and development of services for wives of industrial workers.
- 3) Discuss the administrative aspects involved while conducting social work activities in an industry.
- 4) Discuss the qualities which are essential in a social worker for effective functioning in the industry.

IV. Answer **any 2** of the following in **500** words **each** : (30)

- 1) Critically examine the organizational hierarchy in the industry with specific reference to the position of a social workers in the industry.
- 2) Critically examine the significance of counselling for management of stress among industrial workers.
- 3) "Needs, motivation and job satisfaction among industrial workers are closely inter-related". Comment.
- 4) Write an essay on the Philosophy of Human Approach in Industry.

मराठी रूपांतर

सूचना: 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

2) कंसातील अंकहे गुण दर्शवितात.

3) मूळ इंग्रजी प्रश्न ग्राह्य धरले जातील.

I. कोणत्याही १० ची उत्तरे प्रत्येकी २० शब्दात लिहा.

(२०)

व्याख्या लिहा :

- १) उद्योग.
- २) औद्योगिक क्षेत्रात मानवी तत्त्वज्ञान.
- ३) संस्थात्मक रचना.
- ४) प्रेरणा.
- ५) ताण.
- ६) कामाचे समाधान.
- ७) कायदेशीर सेवा.
- ८) उद्योगाची सामाजिक जबाबदारी.
- ९) कामकारांची अभिवृत्ती.
- १०) कामगार संघटन.
- ११) स्थानाची खूण.
- १२) सामाजिक सुरक्षितता कायदा.
- १३) भिंती बाह्य सेवा.

II. कोणत्याही २ ची उत्तरे प्रत्येकी ५० शब्दात लिहा :

(१०)

- १) कारखान्यातील भिंती अंतर्गत सेवांवर टीप लिहा.
- २) कारखान्यातील कामगारांच्या विशेष समस्या विशद करा.
- ३) तणावाचे मनो-शारिरिक स्पष्टीकरण याचा अर्थ लिहा.
- ४) कारखान्यातील उपचारात्मक समाज कार्य याचा अर्थ स्पष्ट करा.

III. कोणत्याही २ ची उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दात लिहा.

(२०)

- १) औद्योगिक क्रांतीच्या संदर्भात भारतातील औद्योगीकरणाचा आढावा घ्या.
- २) कामगारांच्या पत्नीसाठी सेवा विकसित करण्यासाठी गरजांची ओळख व सेवा पुरविण्याच्या प्रक्रिये विषयो चर्चा करा.
- ३) कारखान्यात समाज कार्य करताना विविध प्रशासकीय बाबी विचारात व्याख्या लागतात त्या विषयी लिहा.
- ४) कारखान्यात परिणाम कारकीर्दीच्या काम करण्यासाठी समाज कार्य कामात आवश्यक असलेल्या गुणांविषयी चर्चा करा.

IV. कोणत्याही २ ची उत्तरे प्रत्येकी ५०० शब्दात लिहा.

(३०)

- १) कारखान्यात समाज कार्यकर्त्यांच्या स्थानाच्या संदर्भात कारखान्यातील संस्थात्मक रचनेचे टीकात्मक परीक्षण करा.
- २) औद्योगिक कामगारांमधील तणावाचे व्यवस्थापन करण्यासाठी समुपदेशनाचे असलेल्या महत्वाचे टीकात्मक परीक्षण करा.
- ३) “कारखान्यातील कामगारांच्या गरजा, प्रेरणा व कामाचे समाधान यात जवळचे नाते आहे” टीपणी करा.
- ४) कारखान्यातील मानवी तत्त्वज्ञान यावर निबंध लिहा.

B/II/09/

MSW/G – 12

M.S.W. Examination, 2009
SOCIAL WORK
G-XII : Social Legislation and Legal System in India

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B. : 1) All questions are compulsory.
2) Figures in bracket indicate marks.

1. Answer **any ten** of the following in **20** words **each** : **(20)**
- 1) Define – 'social legislation' .
 - 2) Concept of social justice.
 - 3) Define 'homicide'.
 - 4) Define suicide.
 - 5) Define – 'Rape'.
 - 6) Concept of Human Rights.
 - 7) Concept of Public Interest Litigation.
 - 8) Concept of Legal Aid.
 - 9) Meaning of 'Bail'.
 - 10) Define 'Parole'.
 - 11) Define food adultration.
 - 12) Define Dowry.
 - 13) Define 'Detention'.

P.T.O.

2. Answer **any two** of the following in **20** words **each** : (10)

- 1) The concept of Juvenile Justice under the Juvenile Justice Act.
- 2) Importance of legislations for social development.
- 3) Bringout importance of Human Right Commission.
- 4) Write a note on domestic violence and legal provisions.

3. Answer **any two** of the following in **150** words **each** : (20)

- 1) Describe the process of filing the PIL.
- 2) Explain the provisions under Medical Termination of Pregnancy Act.
- 3) Explain the provisions under Mental Health Act.
- 4) Write a note on 'decision to prosecute'.

4. Answer **any two** of the following in **500** words **each** : (30)

- 1) Write an essay on 'Legal Practice and Social Work Profession'.
- 2) Describe the role of Social Worker in Prevention of Child Marriage in India.
- 3) Describe the legal provisions related to child adoption and difficulties faced by the adopting parents.
- 4) Write an essay on "Legal Aid in India".

मराठी रूपांतर

सूचना: 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

2) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २० शब्दात लिहा. (२०)
 - १) 'सामाजिक कायदे' - व्याख्या करा.
 - २) सामाजिक न्याय - संकल्पना लिहा.
 - ३) 'मानवहत्या' - व्याख्या करा.
 - ४) 'आत्महत्या' - व्याख्या करा.
 - ५) 'बलातकार' - व्याख्या करा.
 - ६) 'मानव अधिकार' - संकल्पना स्पष्ट करा.
 - ७) 'जनहित याचिका' - संकल्पना लिहा.
 - ८) कायध्या संबंधित मदद - संकल्पना लिहा.
 - ९) 'जामीन' - अर्थ स्पष्ट करा.
 - १०) 'परोल' (Parole) - व्याख्या करा.
 - ११) 'अन्न भेसळ' - व्याख्या करा.
 - १२) 'हुंडा' - व्याख्या करा.
 - १३) 'जेरबंद' (Detention) व्याख्या करा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २० शब्दात लिहा : (१०)
 - १) बाल न्याय कायध्यातर्गत बाल न्यायाची संकल्पना.
 - २) सामाजिक विकास घडिविण्यारु कायद्यांचे महत्व.
 - ३) मानव अधिकार आयोगाचे महत्वावर प्रकाश टाका.
 - ४) टीप लिहा - कौटुंबिक हिंसा आणि कायध्यातील तरतूदी.

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दात लिहा : (२०)

- १) PIL दाखल करण्याची प्रक्रियाचे वर्णन करा.
- २) गर्भपात कायद्यांतर्गत तरतूदीवर चर्चा करा.
- ३) मानसिक स्वास्थ्य कायदातील तरतूदीवर चर्चा करा.
- ४) टीप लिहा – कायदेशीर कार्यवाही करण्याचे निर्णय.

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी ५०० शब्दात लिहा : (३०)

- १) निबंध लिहा “वकीली व्यवसाय आणि सामाजिक कार्य व्यवसाय”.
- २) भारतातील बाल विवाह प्रतिबंधा मधील सामाजिक कार्यकर्त्यांची भूमिका व सविस्तर चर्चा करा.
- ३) बाल दत्तक घेण्या संबंधित कायद्यातील तरतूदी व दत्तक घेणाऱ्या पालकानां येणाऱ्या अडचिणी यावर चर्चा करा.
- ४) निबंध लिहा “भारतात कायदेशीर मदद”.

MSW/G – 6

M.S.W. Examination, 2009

SOCIAL WORK

G-6 : Methods of Professional Social Work : Work with Communities and Social Action

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*N.B. : 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the **right** indicate marks.*

1. Answer **any ten** of the following in **20** words **each** : **(20)**
- 1) Define 'Rural Community'.
 - 2) Define 'Community Development'.
 - 3) Meaning of Social Action.
 - 4) Define 'ethics'.
 - 5) Concept of P.R.A.
 - 6) Define Community Resources.
 - 7) Concept of Community Diagnosis.
 - 8) Define functional community.
 - 9) Define Community Integration.
 - 10) Full form of F.G.D.
 - 11) Concept of community leader.
 - 12) Concept of community analysis.
 - 13) Concept of organisation.

P.T.O.

2. Answer **any two** of the following in **50** words **each**. (10)
- Explain the concept of Social Advocacy.
 - List out the concepts of community work.
 - Write a note on 'Felt Needs of Community'.
 - Explain the concept of community.
3. Answer **any two** of the following in **150** words **each**. (20)
- Explain any two principles of community organisation.
 - Explain the concept of Militant Activision.
 - Discuss the importance of recording in community organisation.
 - Describe any one Social Action Movement in India.
4. Answer **any two** of the following in **500** words **each**. (30)
- Describe the steps in community organisation.
 - Write an essay on 'Social Action and Social Change'.
 - Bring out the strengths and limitations of Social Action as a method of intervention.
 - Examine the Rothman's Models of community organisation.

मराठी रूपांतर

N.B. : १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

२) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणत्याही १० प्रश्नांची २० शब्दात उत्तरे लिहा. (२०)
- ग्रामीण समुदायाची व्याख्या द्या.
 - समुदाय विकासाची व्याख्या द्या.
 - सामाजिक कृतीचा अर्थ.
 - 'निती' ची व्याख्या द्या.
 - 'पी.आर.ए.' ची संकल्पना स्पष्ट करा.
 - 'समुदाय संसाधने' याची व्याख्या द्या.

- ७) 'समुदाय निदान' याची संकल्पना सांगा.
- ८) कार्यात्मक समुदायाची व्याख्या द्या.
- ९) 'समुदाय एकात्मिकता' याची व्याख्या द्या.
- १०) एफ.जी.डी. चे पूर्ण रूप द्या.
- ११) समुदाय नेतृत्वाची संकल्पना सांगा
- १२) समुदाय विश्लेषणाची संकल्पना सांगा.
- १३) संघटन ची संकल्पना सांगा.
२. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे ५० शब्दात लिहा. (१०)
- १) सामाजिक लोक-वकालतची संकल्पना स्पष्ट करा.
- २) समुदाय कार्याच्या संकल्पनांची यादी द्या.
- ३) 'समुदायाच्या जाणवलेल्या गरज' यावर टिपण लिहा.
- ४) समुदायाची संकल्पना स्पष्ट करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे १५० शब्दात लिहा. (२०)
- १) समुदाय संघटनेची कोणतेही दोन तत्वे स्पष्ट करा.
- २) आक्रमक कृतीवाद ची संकल्पना स्पष्ट करा.
- ३) समुदाय संघटनेत नोंदणीचे महत्त्व चर्चा करा.
- ४) भारतातील कोणत्याही एक सामाजिक कृती चळवळीचे वर्णन करा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे ५०० शब्दात लिहा. (३०)
- १) समुदाय संघटन चे टप्पे स्पष्ट करा.
- २) 'सामाजिक कृती आणि सामाजिक परिवर्तन' यावर निबंध लिहा.
- ३) सामाजिक कृती ही समाजकार्य मध्यस्थीक पद्धत म्हणून तीची शक्ती स्थाने आणि मर्यादा स्पष्ट करा.
- ४) समुदाय संघटनच्या रॉथमनच्या नमूनांचे परीक्षण करा.

MSW/G – 8

M.S.W. Examination, 2009

SOCIAL WORK

**G. VIII : Methods of Professional Social Work –VII
Administration and Management for Social Workers**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instructions : 1) *All questions are compulsory.*
2) *Figures in **bracket** indicate marks.*

1. Answer **any ten** of the following in **20** words each. **(20)**
 - 1) Define 'Administration'.
 - 2) Define 'Public Administration'.
 - 3) Purpose of social welfare Administration.
 - 4) Objective of evaluation.
 - 5) Purpose of monitoring.
 - 6) Concept of Bureaucracy.
 - 7) Concept of delegation of power.
 - 8) Define - 'Development Administration'.
 - 9) Concept of transparency.
 - 10) Concept of informal organization.
 - 11) Concept of T.Q.M.
 - 12) Objective of 'Help-Line'.
 - 13) Staff -function.
2. Answer **any two** of the following in **50** words each. **(10)**
 - 1) Functions of Mahila Ayog.
 - 2) Write a brief note on organizational leadership.
 - 3) Process of organizational decision making.
 - 4) Differentiate between administration and management.

P.T.O.

3. Answer any **two** of the following in **150** words each. (20)
- 1) Draw a chart of District and Revenue Administration.
 - 2) Describe the line functions.
 - 3) Describe any three principles of scientific management.
 - 4) Bring out the importance of communication in a large organization.
4. Answer **any two** of the following in **500** words each. (30)
- 1) Write an essay on “Need for Administrative Reforms in India”
 - 2) Describe the importance and process of Planning and Budgeting in organization management.
 - 3) Write an essay on “Management Information systems”.
 - 4) Write an essay on “Components in management of Training Programmes”.

मराठी रूपांतर

१. खालील पैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २० शब्दात लिहा. (20)
- १) ‘प्रशासन’ –व्याख्या लिहा.
 - २) ‘सार्वजनिक प्रशासन’ –व्याख्या लिहा.
 - ३) समाज –कल्याण प्रशासनाचे हेतू स्पष्ट करा.
 - ४) मूल्यमापनाचे उद्दिष्टे लिहा.
 - ५) ‘देखभालाचे’ हेतू लिहा.
 - ६) नौकरशाही’ संकल्पना लिहा.
 - ७) ‘अधिकार स्फूर्तता’ –संकल्पना लिहा.
 - ८) ‘विकास प्रशासन’ –व्याख्या करा
 - ९) ‘पारदर्शिता’ –संकल्पना स्पष्ट करा.

१०) अनौपचारिक संघटनाची संकल्पना लिहा.

११) टी.क्यू.एम.-संकल्पना लिहा.

१२) 'हेल्पलाईन' - उद्दिष्ट लिहा

१३) स्टाफ फंक्शन (Staff-function).

२. खालील पैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी ५० शब्दात लिहा.

(10)

१) महीला आयोगाचे कार्य स्पष्ट करा.

२) टीप लिहा 'संघटनात्मक नेतृत्व'.

३) संघटनामधे निर्णय घेण्याची प्रक्रिया-टीप लिहा.

४) प्रशासन आणि व्यवस्थापनामधील फरक स्पष्ट करा.

३. खालील पैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दात लिहा.

(20)

१) जिल्हा आणि म्हसूल प्रशासनाचे आलेख काडा.

२) लाइन फंक्शन- चर्चा करा.

३) शास्त्रोक्त व्यवस्थापनातील कोणत्याही तीन तत्वांची चर्चा करा.

४) एका मोठे संघटनामधे संज्ञापनाचे महत्वावर प्रकाश टाका.

४. खालील पैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी ५०० शब्दात लिहा.

(30)

१) निबंध लिहा - "भारतात प्रशासकीय सुधाराची गरज".

२) संघटन व्यवस्थापनामधे नियोजन आणि अंदाजपत्रक तैयार करण्याची प्रक्रिया व महत्व यावर चर्चा करा.

३) निबंध लिहा - "माहितीचे व्यवस्थापनाची पद्धत".

४) "प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे व्यवस्थापनामधील घटक" निबंध लिहा.

MSW/TW– 8

M.S.W. Examination, 2009
SOCIAL WORK

TW – 8 : Administration of Tribal Welfare Schemes

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*N.B. : 1) All questions are **compulsory**.*

*2) Figures in **bracket** indicate **full** marks.*

1. Answer **any 10** questions in **20** words each : **(20)**

- 1) Meaning of individual Centred Development.
- 2) Community based Social Work - Meaning.
- 3) Concept of Tribal Development.
- 4) Meaning of Bureaucracy.
- 5) Concept of interdisciplinary work.
- 6) Meaning of Block.
- 7) Meaning of Tribal sub-plan.
- 8) Concept of forest economy.
- 9) Concept of Tribal Community.
- 10) Define Government.
- 11) Concept of Development Policy.
- 12) Concept of Integrated Development.
- 13) Concept of Grain Bank.

2. Answer **any two** questions in **50** words each : **(10)**

- 1) Explain the concept of Tribal welfare.
- 2) Explain the role of Administration in Tribal Development.
- 3) Discuss the importance of research in delivery services.
- 4) List out the Economic Development Schemes for Tribals.

P.T.O.

3. Answer **any two** questions in **150** words each : (20)
- 1) Explain the role of State Government in Tribal Development.
 - 2) Critically examine the contribution of fifth five-year plan in Tribal Development.
 - 3) Critically discuss the roles of voluntary organisations in Tribal Development.
 - 4) Discuss the importance of social work intervention in Tribal Development.
4. Answer **any two** questions in **500** words each : (30)
- 1) Discuss the characteristics of Tribal Development Policy and Programmes.
 - 2) Take a review of various Tribal Development Schemes.
 - 3) Explain the structure of Tribal Development Administration at Block, District and State Level.
 - 4) Write an essay on, 'Present condition of Tribals and their developmental needs'.

मराठी रूपांतर

- सूचना:** १) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
 २) कंसातील अंक गुण दर्शवितात.
 ३) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका ग्राह्य धरावी.

- १) खालीलपैकी कोणत्याही १० प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २० शब्दात लिहा. (२०)
- १) व्यक्ती केंद्र विकास - अर्थ सांगा.
 - २) समुदाय आधारित समाज कार्य - अर्थ सांगा.
 - ३) आदिवासी विकास - अर्थ सांगा.
 - ४) नोकरशाही - अर्थ सांगा.
 - ५) आंतर-शाखीय कार्य - संकल्पना सांगा.
 - ६) गट (खंड)-अर्थ सांगा.
 - ७) आदिवासी उप - योजना - अर्थ सांगा.
 - ८) वन अर्थव्यवस्था - संकल्पना सांगा.
 - ९) आदिवासी समुदाय - संकल्पना सांगा.

- १०) शासन - व्याख्या द्या.
- ११) विकास धोरण - संकल्पना सांगा.
- १२) एकात्मिक विकास - संकल्पना सांगा.
- १३) धान्य कोष - संकल्पना सांगा.

२) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी ५० शब्दात लिहा. (१०)

- १) आदिवासी कल्याणाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- २) आदिवासी विकासात प्रशासनाची भूमिका स्पष्ट करा.
- ३) सेवा प्रदानात संशोधनाच्या महत्त्वाची चर्चा करा.
- ४) आदिवासींसाठी असलेल्या आर्थिक विकासाच्या योजनांची यादी करा.

३) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दात लिहा. (२०)

- १) आदिवासी विकासात राज्य शासनाची भूमिका स्पष्ट करा.
- २) पाचव्या पंचवार्षिक योजनेचे आदिवासी विकासातील योगदानाचे टिकात्मक परीक्षण करा.
- ३) आदिवासी विकासात स्वयंसेवी संस्थांच्या भूमिकांची टिकात्मक चर्चा करा.
- ४) आदिवासी विकासात समाज कार्य मध्यस्थीचे महत्त्व चर्चा करा.

४) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी ५०० शब्दात लिहा. (३०)

- १) आदिवासी विकास धोरण व कार्यक्रमांची वैशिष्ट्ये चर्चा करा.
- २) आदिवासी विकास योजनांचा आढावा घ्या.
- ३) तालुका, जिल्हा आणि राज्य पातळीवरील आदिवासी विकास प्रशासनाची रचना स्पष्ट करा.
- ४) “आदिवासींची वर्तमान स्थिती आणि त्यांच्या विकासात्मक गरजा” यावर निबंध लिहा.